

# „Zöld Ász”

## vagy tanulságos története egy boroskancsóba veszett lélek megtalálásának

### I.

#### Mit mondott az ibrik a pohárnak az Aranykakas utcában?

Mállott rókaállérok, kísértetiesen elrongyolódott köpönyegek, madárijesztő vékony lábszáraihoz idomult nadrágok, fakult, csurgó, régi zsúptető ereszéhez hasonló bajuszok, lelkiismeret-furdalásos, ritkult szakállak, pókhálósan pislogó szemek, őszi széllel és köddel csimbókozott üstökösök, gombjavesztett mellények, hervadt falevélkék, összezsugorodott nyakkendők és ércetlenül kongó pincehangok hazája, melyette Tabán! – itt történt meg az a csoda, hogy Kuvik dalfüzéráros fogadalmat tett, hogy többé egyetlen korty bort sem enged le géégjén önszántából.

Torkon akadt sóhajtáshoz hasonló kéményfüstök, föld alatti, tetszalottéhoz hasonló nyögések, a varrógép pergésébe fulladt zokogások, holdvilágnál született csalékony és a nappali világosságnál hirtelen megöregedett s tehetetlen álmok, nevüket is elfelejtett bánatok, céltalan csavargások és még céltalanabb üldögélések hazája, Tabán! – itt történt, hogy Mariancsics Lenke, aki olyan szőke volt, mint az újhold, és a kocsmák falevéllal tarkított lugasaiba, egyhangúan zümmögő nótáktól remegő ablakaiba évekig égboltozatké szemeivel bepillantgatott, hogy alvó ismerőseit felébressze a bormérések sarkaiban való elátkozottságukból, és megismertesse velük azt a vidám, dalra lendítő poharat is, amelyet már nem ismertek... Mariancsics Lenke egy napon lemondott arról, hogy a kocsmákat látogassa, keserűnek és ostobának nevezte a bort. Hegynek kanyargó és kiismerhetetlen végzetű utcák, már csak botlásra való kapuküszöbök, megbetegedett ajtók, amelyek szinte leestek helyükről, amint idegen kéz nyúlt hozzájuk, nagymamák és még régebbi emberek idejében új szobabútorok, fájdalmasra soványodott kanapék, köszvényes székek, régi arcokat mutogató, hímporukat vesztett tükrök, kutya farkhoz hasonló csőrű teásibrikék, orvosságoktól megsárgult poharak, megöregedett, gyermekeket ábrázoló szentképek, vénasszonyok guggolásában ugrándozástól elszokott bolhák, elkeseredett, sánta, agg kakasok, éjjelente bizonyára a síri enyészet módjára porló udvarok, halálosan fáradt kőolajlámpák, nevezetességüket, szépségüket, bókokra érdemességüket régen felejtett női kontyok, közönytől megsárgult, foszlott kötélén hintázó női ingek, felvágott nyelvüknek többé semmi hasznát nem vevő mátyásmadarak, a szerelmi éj varázsának ismerete nélkül imakönyvbetűvé törpült asszonyok, már gyermekkorukban megbabonázott és hóbortosságban megvénült férfiak, a tavaszonként se énekelgető aranyos töklinckék\* és kék begyű zenérek,\* a harisnyakötőjükre már zárdanövendék korukban se ügyelő szüzek, folyóvízzel hasztalan álmodó, kisbaba nélkül maradott menyecskék és kék hivatalos kabátjukra kísértetlepedőt teregető altisztek hazája, Tabán! – itt történt, hogy a lakosságnak egy része, köztük Gügüli, a mézeskalácsos és gyertyaöntő, Árkus, a városi írnok, Poturicsics, a hajóskapitány és Bordali, a „háziúr” fogadalmat tett, hogy bort és egyéb szeszes italt többé nem fogyaszt, mintha az ördög babonázta volna meg őket, józanul, nyitott szemmel, remegés nélküli térddel, meg nem csukló bokáival, kínjukban le nem tépett mellénnyel és nadrágszíjjal a derekukon akartak a másvilágra menni; nem pedig úgy, mint azok a szerencsétlen boros emberek, akiket itt-ott kamraajtó-kilincsre vagy gyümölcsstelen gyümölcsfára akasztottan, házak hátsó részében, szemétdombokon összerogyottan, árkok mélyében, ebektől se nyalogatott szájjal: holtan találtak eddig a Tabánban. Alkohol ellen prédikált a vénasszonyok nyarának igen fénylő napja

a szerb templomnál, a Görög utcánál már, ahol a Tabán kezdődik, és bornemissza ember mászott felfelé az Aranykakas utcába, ahová emberemlékezet óta nem ment józanul senki, anélkül hogy valamely kerítésből, hídból, palánkból magával ne vitt volna valami lécdarabot, hogy részegségében azzal védekezzék a föld alól feléje nyúlókárok ellen.

Bortalan (és szóotalan) emberek mendegéltek el Habfehéri kocsmája előtt, ahol a kocsmáros maga olyan bolond volt a bortól, hogy egy szobába zárva kellett tartani (és ha néha elszőkött, napok múlva véresre törve, sántán, mintha valami kőbányában táncoltatták volna meg, került elő), vénasszonyok „vezették” a kocsmát, két, három, négy, öt vénasszony, a kocsmárosné barátnői, és ők tették a bort az asztalra a vendégek elé, hogy azok a borban felejtett szőlőmagokat bolháknak nézhették.

Bortalan (és szóotalan) emberek megvetőleg mentek el a pincék mellett, amelyekben a korhelyek haja hosszúra és fakóvá, penészszerűvé növekedett, mert az igazi korhelyek sohasem érnek rá hajukat lenyíratni, ők legfeljebb bajuszuk pedrésére helyezik a súlyt, mert nem akarják, hogy a bajusznak több jusson a borból, mint gégejüknek, amíg orruk pirosra megdagad, a fagykenőcsök mit sem használnak, az orr a bortól eredt pirosságát nem hagyja el és a kölcsönkért szemüveg mindig formátlanabbnak mutatja az orrot a tükörben, amelyben az imént a kocsmalány nézegette magát. Igazi korhely ugyanis a szemüvegre is sajnálja a pénzt, leginkább valamely kimustrált vénembernek a pápaszemét kezdi használni, mert ezen az úvegen nézve tán tartósabbnak, boldogabbnak, megelégedettebbnek látszik a világ...

Mondom, kijózanult, kimosakodott, tömjénszagú emberek kezdtek járni a Tabánban, akiknek vatta maradt a fülükben a legdöngőbb nótákra is, amely nótákat a pincébe zárt korhelyek azért énekelik, hogy néhanapján meglátogassa őket valaki, aki hírt hozna a nagyvilágból, az odakünn történt eseményekről. (Csak Sasadi félt a külvilágból érkezett hírektől, amelyek rendszerint arról szóltak, hogy ez vagy amaz kisgyermek meghalt, miután hasztalan tárta ki két karját haza nem térő apja felé. – Veronika! – ordított Sasadi a pincében, ha ezek a dolgok – a holt gyermekek – eszébe jutottak, és kínjában leginkább egy boroshordóba szeretett volna bújni.)

## II.

### **Mit gondolnak azok a lányok, akik a holdvilág hídján az ablakhoz mennek, ha kopogtatnak az ablakon?**

Bizonyos, hogy kellett történnie valaminek arra nézve, hogy a Tabánban némelyek észrevették, hogy a hegyoldalban legeltetett kecskéknek milyen felhőfehér egyes napokon a szőrük, mikor szelíden mekegnek a szakállas bak távollétében. Észrevették, hogy mily vidor bor nélkül némely tavaszi nap, amikor az ócska almáriumok\* és komótok\* mintegy maguktól jönnek ki az öregemberekkel együtt az udvarokra, és a léckerítésen madárka tart stációt,\* hogy néhány dalt elzengjen azoknak, akik utoljára festett arcú kocsmahölgy énekelgetését hallgatták, bármiként tagadják is ezt az öregemberek. A pipiske és a csicsörke másként dalolt, mint a pincebeli nő, Brunszvik grófnő, aki az alkoholfogyasztás elleni mozgalomnak vezére volt: bizonyára megértette a madarak énekét, különben hogyan beszélt volna velük?

Brunszvik kisasszony a Fehér Sas tér amaz egyemeletes házában lakott, amelyben hajdanában Martinovicsért és társaiért szenvedtek, imádkoztak, gyülekeztek és tanácskoztak az elfogott összeesküvők menyasszonyai, jegyesei, női ismerősei, mint Fraknói méltóságos

címzetes püspök úr ezt megírta könyvében (márpedig egy püspök, ha fiatal nők kalandjairól ír, természetesen igazabban ír, mint más korabeli költők, akik nemcsak a hajsziének összetévesztésére voltak mindig hajlamosak, de a női szívek dolgaiban sem láttak tisztán). Ugyanezért már Martinovics óta „nőies” híre volt az egyemeletes háznak, ahonnan a képzelődő nők panaszos énekét, keserves sirámát, csalogányéhoz (mint ez idő tájt mondták: bájdalárhoz) hasonló dallamát vélték hallani.

Brunszvik grófnőnek nagy része volt abban, hogy a tabáni férfiak megszabadultak a borhatásától, és ezen a réven mindenféle villogó tekintetű cigánynők, kancsalul mosolygó csárdáslányok, kikapósságra mindig hajlamos fogadónék búvőköréből. Brunszvik grófnő tiszta életű, életében szentté vált nőnemű lény volt, akinek csodatetteit még a bormérők zúgolódása se kisebbítette.

Brunszvik grófnő idegen volt Pesten (csak egy anyai nagybátyja, egy vezérőrnagy feküdt a vízivárosi katonai temetőben), annál meglepőbb tehát, hogy mindenféle hathatós rokon támogatás nélkül sikerültek a dolgai.

Kis termetű, de a szíve tájékán elég széles hölgy volt, hogy azokhoz a nőkhöz hasonlítsam, akik testalkatuknál fogva a szerelemre születtek, de Helén grófnő megcáfolta azoknak a többnyire bortól tanácsot kérő költőknek a véleményét, akik a kis növésű nőket általában csak megölelésre tartják alkalmasnak. Helén grófnőre inkább az a szólásmondás illett volna: hogy kicsi a bors, de erős. Legalábbis lelkében és szívében, mert ha meghallgatta is azoknak a férfiaknak a vallomását, akik a borital mámorát az igaz szerelemmel tévesztették össze, és a holdvilágnál kerülgették a Fehér Sas téri csendes házat, hol a földszint vasrácsos ablakai mögött, hol meg az emeleti erkélyen kutatva kipirosodott szemükkel, elasszonyosodott, csak nótázásra alkalmas hangjukkal, bokázó lépteikkel a grófnő megpillantásáért – ha meg is hallgatta ezeknek a férfiaknak mondókáit, akik jöttek a rongyos felhők alatt, mint a török háborúknak pincékben rekedt vitézei jöttek, mint kuruc dalnokok, akiknek csak a tárogatósip hiányzott a híjas fogaik közül, jöttek, mint haszontalan gitárpengetők, semmire se jó lantverők, holdkóros szerenádozók –, ha meg is hallgatta néha a földszint nyitva felejtett ablakából, vagy az emelet figyelőbalkonjáról az émelygős szerelmi vallomásokot (amelyeket Helén grófnő szerint egy kapusarokban és sötétben meglepett szobalánynak vagy egy kóbor, rossz erkölcsű boszorkánynak is elmondhatnak), Helén nem törődött többé az éjszakai barangolókkal. Esze ágába se jutott valamely dohos köpönyegű éjjeli őrség védelmét igénybe venni a lovagi nyávgóságok ellen. Csak böggjön Sasadi, amíg meg nem unja. S ugyanezt gondolta a további kísérletezőkről is, akik régi tabáni szokások szerint elsősorban éjszaka, kocsmából jövet, bortól, daltól, beszélgetésektől nekibátorodva akarták „megcsípni” az álmatlan hölgyi szíveket. Lehet, sőt, valószínű, hogy Brunszvik grófnő megtelepedése előtt lerúgta magáról a paplant egyik-másik kisasszonyka, hogy lábujjhegyen a holdsugár hídján az ablakhoz lopózzon, ha a térségen a kocsmahősök ordítottak. Volt talán olyan félrevezetett leányka is, aki kidugta kis kezét a zsalugáter nyílásai között, ha az kifért. Némely kézre tán gyűrűt, karkötőt is húztak, más tenyérébe könnyel, borral, vérrel írott szerelmes levélkét csempészték, vagy eleven névjegyet dugott a lovag a kézbe, amelyet úgy fogott a női kéz, mint valami álombeli ostor nyelet, amellyel majd a szenvedély táltosait hajtja a nők bakjáról. Volt olyan lovag, aki csókjaival borította el a tabáni ablakokból éjszaka kinyúló kezeket, anélkül hogy meggondolta volna, hogy éjszaka, sötétben, mily tisztátalan dolgot művel.

Brunszvik grófnő sohase nyújtotta ki a kezét. Igaz, hogy azt se cselekedte, amit az öregasszonyok szoktak tenni a Tabánban, akik edényben éjjelre kéznél tartanak folyadékot, amelyet az éneklő lantos szájába öntenek.

Mit tett tehát Brunszvik grófnő, hogy a korán kelő, piroskás orrával, szappannal felfrissített arcával, bohókás, mindig titkosan mosolygó szájával, mélabús, barna szemével, szív alakú arcával, szőke, dalokból és képzelemből szótt hajával, halk hangoस्कájával mégis megjavította a körülötte levő világot, anélkül hogy jutalmul adta volna a szívét és a lelkét a megváltozott férfiaknak?

### III.

#### Rimaszombati sok időt szentelt a szerelemnek

Brunszvik kisasszony Rimaszombati urat vette munkába.

Ez a Rimaszombati talán már hetvenesztendős is elmúlt, és a tabáni korhelyek vezére volt. Megmaradott félbarna külsejű, a téli időjárást mindig kocsmáeresz alól nézegető úriembernek, akit ugyanezért nem tudott ellepni a hó fehérsége, bár a korabeli férfiak, ha néha láthatók is voltak a templomok környékén, az aggastyánságot példázták, és többnyire már életükben szentté váltottak, miután a másvilág felé közelegtek.

Rimaszombati mindig olyan hangon beszélt, mint egy vidám utazó kora téli reggelen, valamely útszéli fogadóban, ahová pálinkázás végett betért.

Kis termetű, császárszakállas ember volt, akinek az orra sövényéből három szőrszál nőtt, amíg erre nem figyelmeztették. Soha tisztességes nőnek a nevét szájára nem vette; meglehetősen megmaradott fogaival mindig azoknak a kétértelmű nőknek a nevét roportta, amely hölgyek azért vannak a világon, hogy a férfiakat boldogítsák. Egyéb mondókáiban is sok időt szentelt a szerelemnek, a bornak, a nótának, mintha annyiból állna az egész élet, hogy az emberek egész idejüket kocsmában töltsék, és a kocsmalányokat bírálgassák, mint a különböző borokat és eledeleket. És hetven esztendőn túl is engedte élni a véletlen ezt a pödrött szavú, sodrott bajszú, zsinóros csíptetőjét hetykén viselő úriembert – mert még eleinte csak női hódítások megkönnyítése végett viselt cvikkert<sup>\*</sup> –, aki emlékezetből ismert szó szerint majdnem minden költeményt, amelyet a költők a szerelem üdvéről és kicsapongásáról írnak. Hetven esztendőn túl is adott neki a sors hivatalt, igaz, hogy csak napidíjasságot, de a m. kir. Kúriánál;<sup>\*</sup> ahol nem ismerték; tisztelték éppen hivatala miatt, és régi időkből megmaradott macskaszőr bundájában még részvétet is keltett a hurutos köhögésével, amikor a reggeli ködben így adta tudtára a világnak, a kocsiknak és a járókelőknek, hogy a hivatala felé elindult. De már délután, mikor még az ebéd ízével szájában bevonult valamely tabáni kocsmába, nyomban azt mondta, hogy: – Borcsa, Marcsa, Julcsa! – Mintha legalábbis régi szeretője lett volna minden nő, akinek a nevét kimondta. És az elmúlt éjszakáikról, kalandjaikról, élményeiről tudakozódott, mert, mint mondá, újságot nem olvasott, és a kocsmalányok mondanivalójából szerette megtudni, hogy mi is történt a világon. A kasszírnök regéit batyuba gyűjtötte a vén rongyszedő, mert azok mindent meggyóntak neki abban a biztos tudatban, hogy amúgy is feloldozást nyernek. Kihallgatván a nők szerelmi nyavalyáit, szerelmi viszonylatait, megvizsgálta szoknyáikat, kötényeiket, harisnyakötőiket, és tanácsot adott még az orca pirostására nézve is.

– Tehát Galgóczi már három hete nem adott magáról életjelt? – kérdezte azon a bizonyos őszi napon Rimaszombati úr a „Zöld Ász” kisasszonyát, miután az délutáni borát előtte elhelyezte. (És Rimaszombati azt orvosság módjára el is fogyasztotta.)

– Galgóczi már soha többé nem jön a „Zöld Ász”-ba, amíg itt nem mérnek kecsketejet – felelt a leányka, akit Habfehéri Jolánnak hívtak, mint annyi más nőt a világon, de valamivel érzelmesebb, érzelgősebb, lágyabb szívű teremtés volt, mint a Jolánok általában. Sok dalt hallhatott pályáján a szerelemtől. Bár kurta volt a szoknyája, a bokáját mindenki megláthatta, aki a kocsmárosleány után szokott nézni, derekára rátette tenyerét a ráctemplom sekrestyése, Jolán bizonyos jelt viselt keskeny homlokán, amilyen azokon a nőkön szokott lenni, akik boldogtalan szerelem miatt szenvednek életükben. A szívében bizonyára mindig olyan szívhez szóló hangok után vágyakozott, amelyek megmelengették, megsimogatták volna, és vérhullám lepte el az arcát, amikor a boros férfiak magyarázni kezdték, hogy mily érzelmeket táplálnak iránta szőrös mellükben.

– Galgóczi tehát már három hete nem volt itt – ismételte Rimaszombati úr, aki még hetvenesztendős korában is azt vélte a hiábavaló munkán kívül legcélszerűbbnek a boldoguláshoz, hogy nők révén kötött barátságot férfiakkal. – Bele kell kapcsolódnunk valamiképpen a szerelembe! – mondotta mindig Rimaszombati úr, amikor a nők és férfiak között vonzódást vett észre. Akár elrontani, akár gyűjtogatni a szerelmet. Ez volt célja Rimaszombati úrnak. S ezért nagyon meglepte, hogy Galgóczi „anélkül hogy bármit szólt volna”, három hete nem mutatkozott a „Zöld Ász”-ban.

Mindenesetre megnyugtatta a keservében kancsalító és az éjszakai zokogások nyomait kipirult szemhéjain viselő kocsmároskisasszonyt:

– Majd utána nézek a dolognak, nem szeretem barátaim között a hűtlen embereket.

– A hűtlen! – ismételte Jolán, felkapta a szót, mint a kendermagot a csirke, mert a nők boldogtalanságukban néha a legegyszerűbb szavakat nem találják meg, amíg nem mondják nekik.

„A hűtlen, a hűtlen” – dúdolgatta magában hol elpityeredve, hol megmérgeződve a kocsmároskisasszony, amíg dolgát végezte. Hetivásár vagy ilyesmi volt a Tabánban, amikor a poharakkal többször kocogtak az asztalokon, mint egyébkor. Ugyanezért Rimaszombati bizonyos idő múlva célszerűnek látta, hogy a megzavarodott leányzót néhány szóval csillapítsa.

– Még nem bizonyos Galgóczi hűtlensége.

– Hűtlen! – felelt Habfehéri Jolán, mintha többé nem akarna e mindent kifejező szótól megválni.

Mikor a pincérnő megfordult, Rimaszombati megvallotta magában, hogy orvosságsgot érez, mint a holteberek körül szokás érezni. Talán a bornak fanyalodott meg az íze? Künt, a Fehér Sas téren pirult, hetykélkedett az októberi napsugár.

– Pedig betyárszagot érzek! – horkantott fel Rimaszombati, mint mindig olyankor, mikor kedvükben akart járni nőismerőseinek, akik Rimaszombati úrban mégiscsak inkább a férfiak hírmondóját látták, akinek sok szép mondanivalója lehet azokról, akik előre,

követségbe küldték, de a maga részéről már régebbi idő óta nem tartozott komolyan a férfiak közé.

– Betyárszapot érzek – ismételte Rimaszombati, és a pókhálós ablakba gunnyasztva bedőlt, mintha messziről akarná látni azokat a betyárokat, akiknek szagát előrehozta a szél.

#### IV. Így jár, aki mindig bort iszik

A Fehér Sas térségen pedig az történt, hogy két akasztott embert vittek, olyan módon, ahogyan azok felkötötték magukat.

Lehet, hogy sok ember összegyülekezik, amikor a céhek felvonulnak nagy zászlóikkal. Követőik vannak a templomi lobogóknak is, amelyeket körmenetben hordoznak. Sőt az ölmosbotok felvonulásának is szokott nézőközönsége lenni. De annyi embert még nem láttak a Tabán fennállása óta, mint azon az őszi napon, amikor Bicskeit és Bocskait, a két akasztott embert végigkísérték a Fehér Sas téren.

Bicskei részegségében egy vadalmafára kötötte fel magát nadrágszíjon, és testi ruhái, lábbelijei, kapcai lecsüngtek hosszan kinyújtott két lábáról, amikor a vadalmafát kivágták tövestől, és almafástól vitték az emberek a holtat, ahová az öngyilkosokat szokták vinni, mert az akasztott ember kötelékét senki se merte elmetszeni. (Talán nem is fogta volna akármilyen kés a kemény nadrágszíjat.)

Ugyanakkor egy másik menet fordult ki egy mellékutcából, itt pedig azt az ajtót hozták, amelynek szegére Bocskai, a fentebb említett Bicskei jó barátja ugyancsak részegségében felhurkolta magát cukorspárgára, amelyet napok óta a zsebében hordozott, és véle barátkozott, mint valami szeretővel. A babonások ugyancsak nem mertek a holtan függő emberhez nyúlni, amikor a megnehezedett ajtót végre felnyitották, és ugyancsak ajtóstól vitték arra a helyre, ahová az öngyilkosokat szokták a Tabánba vinni.

Amúgy is két árva legény volt a két halott, akiknek közös barátságukon kívül semmijük se volt a világon. Még csak szeretőjük se, aki sírva jött volna utánuk, hogy ilyen keserves sorsot értek. Rejtélyesebb dolog is történt már a világon, mint ennek a két árvának az önkéntes halálbamenetele, amelybe nyilván közösen tett fogadalom űzte őket, de Rimaszombati sokáig gunnyasztott szótlanul a „Zöld Ász” még szellőztetésre se gyakran használt ablakában, amíg a népcsődület, emberek, asszonyok, gyerekek hada nagy lábczoszogással, papucskopogással, cipőtápkoptatással elvonult a Fehér Sas térről, és a rossz látványosságtól csak akkor tért magához, mikor már a harmadik szál gyufát gyújtotta meg spórolva szívott szivarja feltámasztásához. – Ismertem a frátert! – mondta még bizonyos vállvonogatással, amikor csak Bicskeit vitték tova vadalmafájával. – Ezt már mégse hittem volna! – dűnnyögte magában, amikor a barna ajtót, aminek felső részében krétajelekkel még látszott egy-két vonás a G+M+B betűkből, amelyeket az egyházi háromkirályok napjain szokott oda felírni: a barna ajtót a horogszegre hurkolt holt emberrel elvitték a kocsmá előtt.

Az öregasszonyok, akik ilyenkor mindenféle kályhacsövekből, bezárt, vén könyvekből előjönnek, hogy fekete viklerjeiket,\* zöldre fakult krispinjeiket,\* bolhák által sem látogatott alsószoknyáikat meglengessék a jobb sorsra érdemes korhelyek után: elvonultak, hogy helyet

adjanak a fiatal nők szőke vagy őszsárga ruháinak, amelyek mindig előjönnek, bármennyire lakatolják meg a fiatal nőket. És ezek mérhetetlen közönnyel léptek át a holtakon, még friss emlékeiken, tudomásul se vették, hogy részben hozzájárultak az említett férfiak halálához. Aztán besötétedett, és az utcán megálltak azok a láthatatlan emberek, akik a világ teremtése óta megbeszélnek a napi eseményeket. Egyik hang konokul fűrészelt, mint a kecskebakon a favágó fűrész. A másik bele-beledörmög, hogy ő is mondjon valamit, itt lelkendezik egy láthatatlan ember a penészes házfalnak támaszkodva, mintha nem akarna továbbmenni, amíg véleményét alaposan meg nem mondta az öngyilkosokról; ott kapukulcs módjára csikorog valaki a kisvárosi estében, hogy hangjára a nyakán is felborzolódik a haj a hallgatónak, pedig csak ítéletet mondott az akasztottak felett. Ezek a láthatatlan emberek, akik szószátyárkodás közben mindenbe beleütik az orrukát, mondták a kocsmán kívül a sötétségben, hogy most már Rimaszombatin volna a sor azok között, akik részegségükben felakasztják magukat a reteráton.\* (Így mondták.)

– Talán előbb a szerelmesek! – udvariaskodott Rimaszombati úr a láthatatlan embereknek felelve, amely láthatatlan emberek a harmadik, negyedik pohárnál szólalnak meg igazán, amikor a lelkével kezd beszélgetni a boros ember.

## V.

### Külföldi és belföldi énekesnők szokása

– Talán előbb a szerelmesek következnek az akasztás sorrendjében! – vélekedett Rimaszombati, de attól félt, hogy nem találta el egészen a szeg fejét mondásával, pedig magyar királyi kúriai ember lévén mindig igyekezett a helyes kifejezésekre.

– Mindenesetre szedjük össze magunkat, Jolán, és menjünk a Brunszvik grófnő estélyére, ahová meghívónkat megkaptuk – szólt a kocsmáros kisasszonyhoz, aki bár boldogtalan volt: szeretett a társadalmi eseményekben részt venni.

Gyöngyházgombos, szürke, úgynevezett „postillion”-köpönyege\* volt Jolánnak, amely szárnyaival valamely idegen hölgyhöz tette őt hasonlatossá, aki csak véletlenül tévedt a Tabánba. Ebben a postillionos köpönyben megérkezhetett volna akár Bécs városába is. És illatos szappan használata tüntette el kezének hagymaszagát, amelytől nem mentesek a legkiválóbb kocsmárosok leányai se. Piros bársonybaretet\* nyomott fejére, amely alól szőke hajfürtjei előtolakodtak, mintha még a baret alatt tovább duzzadna lelkes, ifjú életük, amelyet semmiféle hatalomnak megfékezni nem lehet: – igen – mond Rimaszombati –, az ifjú nők sörénye olyan, mint a lovak farkai. Semmiféle farmatring\* nem fékezheti meg a csikók farkait, hogy azzal ne csapkodjanak. – Ezt a bókot, amelyet Jolán hajának szánt Rimaszombati, csak azért említjük, hogy fogalmunk lehessen a többi bókokról, amelyeket Jolánnak fülébe sugdosott, miközben lovag módjára a Fehér Sas téri házba kísérte, és egyetlenegyszer sem vágódott falhoz az őszi szélről, sem a köhögéstől, amely mindig torkon ragadta az embereket, akik a kocsmák meleg levegőjét elhagyják. Jolán feketebársony cipőjének sarka kopogott, a cipőjén alkalmazott pillangó röpködtette szárnyacskáit. – Bár a világ végéig kísérhetnének! – rebegette komoly meggyőződéssel Rimaszombati, amíg a leány karjába kapaszkodott.



A Fehér Sas téri házban Lohengrin nászindulójával fogadták a vendégeket, mint valami templomi esküvőn. Brunsvik grófnő fiszharmóniumon\* játszotta a művészi zenét, amelynek mindig van hatása az emberek lelkiületére.

Aztán Kormickiné lépett elő, aki egykor alt énekesnő volt a Bazilikában, később csak a budai templomokban énekelt a vasárnapi zenés miséken, de még itt sem hagyta nyugodtan az intrika és az irigység. A legszelídebb templomi karnagyokat felbőszítették Kormickiné ellen a pályatársnők, akik hitetlen pletykákat találtak ki az asszonyságra, holott az ember a templom hajójából azt hihetné, hogy odafent a karnagy karzatán csupa angyalok laknak, akik angyalok módjára viselkednek. Igen, angyalok módjára énekelnek, különösen a Kormickinék, akik Noseda Károlynál vagy Kánitznénél tanultak, de ezenkívül angyalinak nem mondható egyetlen ténykedésük sem. Az alt énekesnő a Fehér Sas téri házban énekelte ki szívéből mindazt, amit ott kincsként őrzött, mégpedig a pálinkaivás ellen, miközben hajdíszei úgy remegtek, mint a temetési hintólovak tollbokrétaí. Az ének végeztével köpött az énekesnő, miután a külföldi énekesnők is így szokták, ha a pesti operaházban játszanak.

Az énekszó után hegedűjátékot kísért a fáradhatatlan Brunsvik Helén harmóniumán.

Egy tabáni zenetanár lépett fel hegedűjátékával, aki tegnapig, tegnapelőttig a legnagyobb korhelyek közé számított a Tabánban, a nagy mennyiségben fogyasztott italokkal hasonlított ahhoz a fagottistához, aki után a Kereszt utcában még halála tízéves évfordulóján is találtak elrejtett pálinkás üveget a szekrényben. A zenetanár, egy pattanásos arcú, bizonytalan kezű, rekedt hangú, sovány, mellbeteg külsejű férfi azonban megtért Brunsvik grófnő kedvéért, és misedarabot játszott hegedűjével, mint egykor Veszprémben, a püspöki templomban, amikor egy kövér szoprán énekesnőbe volt szerelmes, akire már csak annyiban emlékszik, hogy testhezálló, sárga szoknyája volt, és a szoknya széle tenyérnyi, kék pántlikával volt szegélyezve. E miatt a szoknya miatt ivott mértéktelenül, és Brunsvik Helén megtérése fejében kénytelen volt megígérni, hogy egy hasonló ruházatú hölgyről gondoskodik a zenész részére. De mit meg nem tenne egy áldott szívű teremtés, hogy egy tehetséges embert a korai sírba döntő italozásról leszoktasson?

Az alt énekesnő és a hegedűs fellépése jó hatással volt azokra, akik a lélek és a szív szórakozásait annál is inkább kedvelik, mert belépődíjat nem kell érte fizetni.

A megjelentek között ott voltak a régebben fogadalmat tettek, így Gügüli, a mézeskalácsos, akinek boltja csaknem 150 esztendeje állott ugyanazon a helyen, és 150 év óta volt kiírva kapujára, hogy „Tanuló felvétetik” és 150 esztendő után jött rá, hogy iparának eddig az volt a baja, hogy kocsmában hagyta a jövedelmét, amely kocsmában bőségesen volt található Buda és Pest környékén a búcsújáró és vásáros helyeken, ahová Gügüli portékájával eljárogatott. Volt is annyi kalandja, mint bármely vásárosnak, de a kalandok végére rendszerint nem emlékezett, mert minden vásárban megtalálta azt a helyet, ahol a legjobb bort mérik, és itt megfeledezett magáról. Itt volt a fogadalmat tettek közül Árkus, az elöljárósági írnok, akinek állandó részegsége miatt választani kellett hivatala és a kocsmák között, s így lett báránkjára Brunsvik grófnőnek, holott a reszketős kezű, borpiros orrú, arcú, nyakú férfiról, akinek már a foga is kezdett hullani, ezt senki se gondolta. Más volt a helyzet Poturicsics hajóskapitánnyal, aki már mindent megpróbált a világon hosszú hajós élete alatt úgy a Vaskapun túl, mint a Vaskapun innen. Egy hosszú járatú hajóskapitány, aki amúgy is hónapokra szokott távol élni a családjától, könnyen belép akármilyen „bandába”, amelyben el lehet az időt tölteni. Most egy olyan „bandába” lépett be, amely abban lelte szórakozását, hogy a borivókat szidalmazta úton-útfélen. Ugyan miért ne lett volna tagja a kapitány ennek a



„bandának” is? Bordali, a tabáni háziúr pedig csak papiroson volt háziúr, neki igazán mindegy volt, hogy milyen hivatalt vállal, miután a hivatalok között amúgy se válogathatott.

A jelenlevők közül még meg kell emlékezni Mariancsics Lenkéről, akinek bizonyára nagy szüksége volt a „félgyász”-ra, hogy múltját felejtse.

Ez a szóke kisasszony, aki „tabáni tündér” név alatt volt ismeretes, nemrégén csaknem minden kocsmában feltalálható volt, ahol bort ittak, tréfát tréfára halmoztak, az életet mindig a barátságosság oldaláról latolgatták, és az egyedüllétől féltek a vendégek. Mariancsics Lenke nem szeretett egyedül lenni sovány, ünnepeles anyjával, akinek történeteit már százszor hallotta, inkább férfiak társaságába vágyott, akik mindig tudnak valami újat, mulatságosat mondani (akár hazudni), hiszen azért férfiak. Miután a férfiak természetesen csak két helyen találhatók, a kaszárnyákban és a kocsmákban, mert akik a kolostorokban imádkoznak: többnyire nem számítanak, Mariancsics Lenke a laktanyák helyett a kocsmákat kereste fel, ahol mindenütt voltak ismerősei, akik megértették, hogy mily nehéz egy „magányos lány”-nak a helyzete. Egy szegény, magányos, mindenkitől elhagyatott lánynak, akinek itt kell elhervadni a Tabánban, itt kell várni, amíg betölti huszadik életévét, amíg a cipő elkopik lábáról, ruhája kimegy a divatból, elfelejti, hogy fiatal volt, és a férfiakat megkarmolásza, aminek azok örültek, ha nyoma is maradt körmeinek... A tabáni kocsmákban mindig voltak megértő lelkek, akik őszintén megörültek, amikor egy úrhölgy kijelentette asztaluknál, hogy ő is éppen úgy szereti a bort, mint bármely férfi, csak éppen a tisztesség miatt nem ihatja azt kedve szerint, ezért engedelmet kér kis poharáért. A „tabáni tündér” mindig jótékony hatással volt azokra a férfiakra, akik kocsmák sarkaiban gunnyasztottak, és mindig a szívükön volt a kezük, hogy az ki ne ugorjon mellényükből, mindig a poharat fogták, hogy gyorsan orvosságot töltsenek magukba, ha sebeik sajogni kezdenek, amely sebeket itt-ott szedtek össze az életben, olyan nőies helyeken, ahol a férfiak a gyógyíthatatlan sebeket kapni szokták. Igaz viszont, hogy Mariancsics Lenke egyetlen üveglábú férfit se indított útnak, aki azért se mert felkelni a kocsmában való ültéből, mert azt hitte, hogy térdben törik el a lába, ha egyet vagy kettőt lép. Csodát tehát nem tett Mariancsics Lenke. De lehet azért komolyan hibáztatni egy tabáni leányt?

Itt volt tehát Mariancsics Lenke, és messziről fejbólintással üdvözölte Rimaszombati urat (mindig előre köszönt a férfiaknak), valamint barátnőjét, a kocsmároskisasszonyt. Szerette volna, ha ismerősei melléje telepednek, de ezt már azért se tehették azok, miután Lenke is csak állt egy ablakmélyedésben, szomorúfűz módjára, elhagyatva, sőt olyan szempillantásoknak kitéve, amelyek a tabáni borivásokért Lenkét látszottak okolni, holott ő, szegény, mint mondtuk, csak jótékony hatással volt a férfiakra.

Rimaszombati úr és Jolán Sasadi úr mellé, az úgynevezett „Sasadi dülőbe” húzódtak, mint általában azt az asztalt szokták nevezni a tabáni kocsmákban, ahol Sasadi megtelepedett. Ez a szép magyar képű, horgas orrú, vörösbarnából kihúzott, nagy bajuszú, mélabús tekintetű férfiú, aki sváb létére szebb magyar ember volt, mint akárki, mert a régi magyar vitézek a Buda környéki sváb falvakban mindenkor csak bort vagy szerelmet szüretelni jártak. Sasadi ez idő tájt már kísértet volt; a tabáni régi temetőben lakott, mintegy vezérük azoknak az embereknek, akik évekig lakás nélkül élnek meg a Tabánban. (Volt több ilyen ember is a Tabánban, akik kocsmában szundikáltak, el-eltűntek darab időre, amíg a kocsmákban takarítottak, és lakásuk nem volt.) Sasadinak volt lakása, de mindig a halott kisleánya közelében akart lenni, mikor maga is a másvilágra kíváncszott. Ebben az útjában akarta őt megállítani Brunsvik Helén grófnő.

– Nem csodálom, hogy a grófnő ellenzi a boritalt – mond Rimaszombati, egyetlen pillantást vetve Helén grófnő pirosas orrára. – A grófnőnek vesebaja van, és ezért tartózkodni kell neki az alkoholtól.

Rimaszombati tett néha ilyen meglepő kijelentéseket, amelyekkel a világban való jártasságáról tett tanúbizonyságot. A zene most abbamaradt, és a grófnő az emelvényre lépett. Vannak ilyen deszkaemelvények az iskolán kívül is, olyan házakban, ahol fontoskodva beszélgetnek.

– A minap azt láttam, hogy a „Fekete Kutya”-tól egy krajcárért hozatott valaki író tintát egy kisfiúval – kezdte a grófnő, mintha valami mesemondásba fogna. – De azt még itteni időzésem alatt egyetlenegyszer se tapasztaltam, hogy egy krajcárért hozatott volna bort valaki, akár a Polditól, akár a „Zöld Ász”-ból. Pedig van olyan értékes folyadék az író tinta, mint a bor, már csak azért is, mert az író tintától sohasem lehet annyira megbolondulni, mint a bortól.

Így kezdte aznapi prédikációját Brunszvik grófnő, és ügyesen, folyékonyan folytatta a borozás elleni mondanivalóit.

Amint az emelvényen állt, kis termetével és bátor tekintetével, amelyet minden zavar nélkül vetett a rászégező férfiszemekbe, eleinte bizony nem mutatta, hogy mennyi különböző tehetség rejtőzik benne. Beszélt, de hát beszélni minden asszonyféle tud, aki nem ijed meg a maga árnyékától. Ámde később, mikor belemelegedett a saját szavaiba, percről percre érdekesebb lett mondanivalóiban. Talán már csak azért is, mert egy finom kisasszony szállott ki a lelkivilágából, hogy a jelenlevők ügyeivel, bajaival, apró életével törődjön. Így rátért előadásában a két akasztott ember, Bicskei és Bocskai dolgára is.

– Bizonyára hasznos tagjai lehetnek volna a társadalomnak, ha valamit engednek megrögzöttségükből. Ha a bor iránt táplált szerelmüket okos emberek módjára beosztják apróbb részletekre. Mondjuk, a szenvedélyükből adnak egy részletet a délutáni sétának a budai hegyek közé, egy másik részletet a könyvek olvasgatásának, egy harmadot juttatnak az esetleges szerelemnek, amelytől nem voltak végképpen elzárva, mert fiatal emberek voltak. Így részletekre be lehetett volna osztani az életüket, anélkül hogy mindent meguntak módjára az öngyilkos halálba menekedjenek. Mit ér az, meghalni, anélkül hogy megpróbált volna az ember élni? Mit ér az, a föld alá menni, mielőtt körültekintett volna az ember a szépséges világon, amely olyan nagy messziségbe nyúlik, hogy nem is sejthetik meg sohasem azok, akik boros asztal mellé telepedtek, és legfeljebb annyi fáradságot vesznek maguknak, hogy az elfogyasztott poharakat számlálják?

– Ők is csak úgy kezdték, mint mások. Ittak a hazáért és a királyért! – szólt közbe Rimaszombati úr a maga csikorgó hangján, mert attól félt, hogy Brunszvik kisasszony tán nem vette észre jelenlétét, miután még mindig nem tért rá Rimaszombati úr korholására.

Pedig Brunszvik grófnő már régen szemmel tartotta az ő „pappenheimerét”,\* azt a kis termetű tabáni úriembert, aki tudvalevőleg a „szerelmi viszonylatokból” akarna megélni, itt, a városnegyedben, és ugyanezért még a tilos szerelmeknek is szívesen előmozdítója, ha abból ránézve valamely haszon háramolhatik. Igen, Brunszvik Helén tudott Rimaszombati jelenlétéről, de nem akarta észrevenni az „ellenfelet”, mert nem tartotta ildomos dolognak, hogy az a „Zöld Ász” kocsmáros leánya társaságában jelent meg. El nem küldhette, mert hiszen az estély nyilvános volt, de viszont mindig másfelé nézett a teremben, ha Rimaszombati úr szokásos kihívósággal köhögött, mint akár a kocsmában, ahol ilyenformán

szokott ismeretséget kötni. Brunszvik grófnő tehát folytatta a maga mondókáját a poharakról, amelyeknek számon tartását életcélul tűzi ki maga elé némely ember. Igaz, hogy a kocsmákban isznak sok mindenféle ürügy alatt, mert az ördög találékonnyá teszi a kocsmárosokat és vendégeiket. De például csak meg kell figyelni, hogy miféle nőkért szoktak inni a kocsmákban! Nem azokért a szegény nőkért, akik gondban, bánatban, elhagyatottságban, szegénységben, otthonukban töltik napjaikat, estéiket, minden idejüket, hanem azokért a nőkért szoktak inni, akiknek amúgy is jobban megy a dolguk, mint azt megérdemelnék. Akikre éppen azért szeretnek gondolni a boros férfiak, mert különösebb gondot nem okoz a rájuk való gondolatuk, és mindig csak mosolyogni, derülni, vidámkodni látják őket még távolból is. Isznak értük, hogy tovább is csak mosolyogjanak, derüljenek, boldoguljanak, mint akár az angyalok, akik hárfázva várják a másvilágon a jókat. De bezzeg nem isznak azokért, akik otthon magukban sírnak, sóhajtoznak és imádkoznak. Nem isznak soha a csendes, jó, hűséges feleségeikért.

– Hő! Mi lenne a világból, ha minden embernek csak a feleségeért szabadna a kocsmában inni! – kiáltott fel Rimaszombati, bár özvegyember volt, és így a maga részéről alig volt érdekelve.

Az alt énekesnő, akinek bizonyára volt valamely oka arra nézve, hogy ne tárgyalassanak bővebben azoknak az asszonyoknak a dolgai, akikért a kocsmákban szoktak inni, ekkor jelentkezett az emelvény mellett, és engedelmet kért a grófnőtől, hogy elénekeljen valamely hittérítő zsoltárt, amelynek fogantója lesz.

A grófnő, miután valóban nem akart vitába szállani a kocsmároskisasszonnyal karonfogva érkezett Rimaszombati úrral, engedett az alt énekesnő felhívásának, és a harmónium mellé telepedett. S a gyülekezet az alt énekesnő vezetése alatt csakugyan elénekelt valamely szent dalt.

## VI.

### **Egy szegény ember, aki az öngyilkosok után érdeklődik, akik bor miatt meghaltak**

Az éneklés után kopogtatás hallatszott a falon. Senki se mozdult a szobában, a kopogás mégis hangzott, nyilvánvaló tehát, hogy a szomszéd szobából kopogtattak.

A Tabánban nem szokás megijedni a kopogtatásoktól, hangozzék az akár a falból, akár pincéből, akár szekrényből, az ódon városrészben szokva vannak a kísértetekhez, de még azokhoz is, akik nagybetegek módjára már a halállal komáznak, és a túlvilági életre készülődnek. Meghalni annyi, mint egy rosszkedvű napon kimenni a helybeli temetőbe, s onnan vissza nem jönni.

– Minden jó embernek itthon vagyok! – felelt Brunszvik grófnő a kopogtatásra, amely megismétlődött.

A szomszédos szoba ajtaja megnyílt, és egy darabig a nyitott ajtó mögül csak az őszi szél hangja hallatszott, azé az őszi szélé, amely alkonyatonként belopózik a Tabánba, és estére a zezugos utcákon, a különböző módon épített házak között, sarkokon, zsákutcákban, angyalzugokban úgy kiismeri magát, hogy ahol tere van, már futamodik is egyet-kettőt, de

bizonyosan vásottan füttyent, ha nyitva lel egy ajtót vagy ablakot. Tabáni szél! Ismerni kell őt, hogy az ember eligazodjon a mindenféle kopogások között, amelyek ezen a világon vannak.

A szél zokogva füttyentett, mintha így akarná tudomásul adni, hogy míg itt szent dalokat énekelnek, azalatt ő felébredt odakint az utcán, és birtokába vette a bolti cégéreteket, a gázlámpákat, sőt mindenféle utcán rekedt embereket is, akiket megforgat, ha előkap.

A szél süvöltésén át az eső is hallatszott, de csak olyanformán, mint egy szundikáló dobos dobolása, aki néha-néha vág bele, dobverőit pergetve, az est hangjaiba. Kiválaszt egy háztetőt vagy egy házfalat, és azon eldobolja a maga nótáját, aztán lappangó nevetéssel továbbmegy, miután vizet öntött a nyakába a kerítésnek. Kocsmárosoknak való időnek szokták az ilyen időt mondani, amely gyakran fordul elő késő ősszel a Tabánban.

Egy-két perc múlva, miközben mindenki a sötét ajtónyílásra tekintett: valóban megjelent ott valaki.

– Galgóczi! – dobbant meg egy szívecske a postillionkabát alatt, Rimaszombati úrnak bizonyára felemelkedett volna a három szőrszál az orra nyergén, ha azt a múlt héten nem nyírja le vala.

A női szív dobbant, aztán dobbanásában elfulladt, mintha tehetetlen lett volna a további tennivalókra. De annál jobban figyelt Rimaszombati, amely figyeléshez levetette rövidlátó szeméről csíptetőüvegét, és egy szarvasbőr darabbal kezdte azt dörzsölni, amely bőrdarabot az 1885-i kiállítás alkalmából szerzett, midőn vidéki embereket kalauzolt a kiállítás látnivalói között.

Galgóczi hajdan huszár volt, kékre volt borotválva sötét bőrű arca, és nedves ajka mindig füttyörészésre volt csücsörítve. Most pedig olyan volt, mintha három hétig nem kiterítve, hanem koporsóban feküdt volna.

– Lehet, hogy meg is halt, és csak holtaiból tért vissza! – mondta később Jolán a „Zöld Ász”-ban, amikor visszagondolt az időre, amikor Galgóczi a küszöbön megjelent.

Brunszvik kisasszony a vendég elé sietett, mintha segítségére akart volna lenni, hogy akadozó, széljárta köpönyegében, hátraszegett fejével és hosszú hajával beléphessen. Galgóczi magas, megtört alakjával belépett, és ekkor látszott, hogy készen nem lehetett volna kapni részére nadrágot, mert soványságához mért szűk nadrágot nem varrnak a szabók. A nyakában, szoborszép nyakában, egy ököl hagyta kerek nyomát, amint a soványító betegség szokott elbánni az emberrel. Pipaszár karjai jók lehettek volna egy madárijesztőnek, és hosszúra nőtt haját mindig valamely láthatatlan kéz húzta, mint azokét szokta, akik több bort ittak a kelleténél.

Galgóczi széket kapott Brunszvik kisasszonytól, mert állva nem bírta volna tán a dolgot... Így is olyan keserű szégyennel sütötte le a szemét, mintha örökre megválni akarna szemétől, hogy soha többé az emberek szemébe ne nézzen. Ha volna édesanyja, ha élne édesanyja, akkor nyomban karjára vehetné, mint ölbeli korában, mert annyira tehetetlennek látszott. – Csak meghalhatnék! – sóhajtotta, mikor leroskadt a székre, mint akiből elszállott minden életöröm.

Így bánt el a betegség Galgóczival, és senki se mert hozzá egyetlen szót sem szólani, mert mit mondhatnak egy olyan embernek, aki maga az okozója betegségének?

Most a hegedűs szedte össze magát, ami erényére válik ennek a sehonnai zenésznek, és felemelvén hangszerét, hegedülni kezdett, éppen az *Ördög Róbert* áriáját, mert az jutott eszébe. Brunsvik kisasszony egy földre szállott angyal szelídségével kísérte a dalt a harmóniumon, úgy, ahogy tudta.

Galgóczi ezalatt fél szemmel körülnézett:

– Hol van barátom, Bicskei? – kérdezte, mire a hegedűs erősebben nyomta meg a vonót, a gyanús alt énekesnő pedig integetni kezdett hevesen a kezével, mintha Galgóczi valamely istenkáromláshoz hasonlót mondana.

Mikor a zene szünetet tartott, Galgóczi megint csak megszólalt:

– Hol van Bocskai barátom? – kérdezte sírból jött hangon, amint bizonyosan a temetőben kérdezősködnék a holtak a sírjukra hullott falevelektől.

– Azt ígérték nekem, hogy mindketten itt lesznek – folytatta Galgóczi, és mély szomorúsággal körülnézett, hogy csaknem holtá dermedtek körülötte.

Galgóczi körülnézésében elfuttatta a szemét a „Zöld Ász” Jolánján is, de nem akadt meg rajta a tekintete, amint nem akadt meg a közöny a közönyön. (Jolán egy perc alatt jéggé dermedt szívvel meredt maga elé.)

Galgóczi megint csak nézett, és tekintete kétségbeejtő lett, amint nem kapott választ senkitől.

Az emberek, anélkül hogy összebeszéltek volna, húzódni kezdtek tőle, csak a virtus kedvéért Rimaszombati tette Galgóczi vállára kezét:

– Vártunk a „Zöld Ász”-ban! Miért nem jöttél? – kérdezte, mint egy siket embertől.

Galgóczi bágyadtan integetett fejével, nem tudott a kérdésre felelni.

Végre Brunsvik kisasszony szólalt meg. Intette Galgóczit, hogy ne erőltesse meg magát, és karonfogva, mint egy jó ápolónő, kivitte az ajtón. Galgóczi a küszöbről még egyszer visszanézett, mintha még mindig Bicskeit és Bocskait keresné a gyülekezetben. A „Zöld Ász” Jolánja kinyújtotta a nyelvét, mert más elégtételt nem tudott venni hirtelen bánatában.

## VII.

### Amelyben arról van szó, akiről a nótát írják

Most már nyilvánvaló volt, hogy Brunsvik kisasszony tartja fogságban az egykori Galgóczit, akinek személyéhez annyi reménységet fűztek vala a Tabánban. Még csak az volt bizonytalan, hogy Galgóczi önként vagy erőszakkal sodródott mostani helyzetébe. Kuvik, a

dalos füzérek árusa, aki szerelmi költeményeit a vásárokon árulta, miután előtte hintáslegény hangon elénekelt azokat, és ilyenformán bizonyos összeköttetést tartott fenn a tabáni (de más városrészbeli) női szívekkel, Kuvik két dal éneklése közben odavetőleg megjegyezte:

– Galgóczy meghalt volna, ha Brunsvik kisasszony pártfogásába nem veszi.

Miután szobalányok mutatkoztak a vásárban, Kuvik megint dalolni kezdte a saját szerzeményű dalt olyan szívhez szóló hangon, amint csak ő tudta. Bizonyos szünetre kellett várni, amíg Kuviktól megint kérdezősködni lehetett:

– Hát nem volt Galgóczinak senkije, aki törődött volna vele?

– Senki se törődik többé azzal, akiben meggyulladt a pálinka. Magának, egyedül magának kell elégni – válaszolt Kuvik.

A „Zöld Ász”-ban is sokat beszélgettek Galgóczy különös állapotáról. Senki se csodálkozott, hogy Jolán fekete szoknyában és fekete harisnyában járt a vendégek között, a leány szobájából néha fertályórákig hangzott a sírás, amint csak azok a nők tudnak sírni, akik valóban szenvednek a négy fal között, és addig nem mutatkoznak emberek előtt, amíg ki nem sírták magukat. Rimaszombati úr elsötétedve, ujjai között fogpiszkálót pergetve várta a negyedórás sírások bevezését. Ha néhány perccel tovább hangzott a zokogás, meghatottan a kamrácskához lépdelt, hallgatódzott, és halkán kocogtatott:

– Egyelőre elég volt Jolán. Majd később folytatjuk – mondta figyelmeztetőleg, mintha ettől a nőies dolgokkal szívesen foglalkozó úriembertől függött volna, hogy mennyit szabad Jolánnak „egy ültében” sírnia a szerelem emlékére.

Megfogadta Jolán a Rimaszombati tanácsát? Megfogadta, mert a nagy bánat közepette jólesik, ha valaki törődik azzal, hogy mennyit sírjunk, hogy meg ne ártson. Már csak azért is, hogy ne legyen igazuk azoknak, akik azt jövendölték, hogy Bicskei és Bocskai után most a kocsmároslánynon van a sor, hogy felakassza magát. (Abban az időben a Tabánban az egyszerű emberek nem gondolták, hogy más úton is meg lehet válni az élettől, mint akasztás útján.) Jolán rizsport hintett az arcára, megfésülte a haját, mégpedig vizes kefével nyakszirttól felfelé, mint a szomorú nők szokták, igen fehér arccal jött elő szobácskájából, és egy sorsában megnyugvó vértanú csendességével járt-kelt vendégei között. A térről néha felhangzott a dalfüzérárus éneklése, az ének egy jó családból való leányról szólott, aki méltatlanra pazarolta szerelmét. Lehet, hogy Kuvik éppen a jelenlegi esetről költötte a dalt, de ez nem volt egészen bizonyos.

## VIII.

### **Melyik szoknyát kell felvenni akkor, ha az ember boldogulni akar?**

Persze nem mindenki gyászolt együtt a „Zöld Ász”-beli Jolánnal.

A Tabánban akkor is többnyire az öregasszonyságok festették feketére az egyetlen ruhájukat, akik már nem remélhették, hogy éltük folyamán más színű ruhát is viselnek. A fiatal nők megmutogatták ízlésüket a ruhaszínekben is, amint a szegény, egyszerű nőknek leginkább csak annyiban adatik alkalom ízlésük bemutatására, amennyiben lehetőleg

egyéniségükhöz, gondolataikhoz illő színű ruhát öltenek magukra. A Tabánban is volt sötétkék ruha, ez a kényes fajta, amely oly előkelővé tudja varázsolni a nőket, ha megfelelő a szabásuk. A Tabánban is volt zöld ruha és lila ruha, késő ősszel viselt májusi szoknya és vörösbarna ruha, amelyet műfestők olyan ügyességgel színeznek, hogy kevesen veszik észre a ruha eredeti színét.

Jolán hamarosan észrevette, hogy fekete szoknyájával, fekete harisnyájával és fekete bársonybarettyével (amelyet néha a vendéglőben is fején felejtett) nem talált hívekre. Az ablakból még mindig inkább kipillantanak egy sárga szoknya után (hogy a pirosról ne is beszéljünk), mint egy fekete ruha után. Jolán sem akarhatta, hogy mindig az ő fekete ruhájáról károgjanak a csókák a közeli szerb templom tornyán, még ha fekete harisnyáit magasztalta is néhány férfi, különösen Rimaszombati, akinek véleménye szerint egy úrinő lába nem is képzelhető el másként, mint fekete harisnyában, amely hűségesen megmutatja a formát. Sokáig habozott, hogy a fekete ruha után mely ruhájában mutakozzék. A fehér pettyes, kék, hosszú szoknyában-e, amelyből mindig nyakkendőt akartak varratni azok a tréfás pesti urak, akik a „Zöld Ász”-ba jártak, vagy a fehérrel tarkázott pirosban-e, amelyet már régen Rimaszombati úrnak ígért, hogy azt emlékekben megőrizze? Végre egy világosbarna ruháját választotta, amelynek szoknyáján tiroli zsebek voltak, és a zsebecskékbe lehetett dugni kezét, miközben a férfiakkal beszélt.

– Hm. Eddig tart a jegybenjárók bánata? – kérdezte váratlanul Rimaszombati úr, midőn rugós szemüvegén át a hegymászószoknyát és főként a hozzá tartozó zöld harisnyát szemügyre vette.

– Én nem is tudom, hogy Galgóczival jegyben jártam volna.

– Annál inkább tudom én – felelt Rimaszombati. – Vajon elősegítettem volna egy oly viszonyt a létesülését, amelynek nincs törvényes alapja? Felteheti ezt rólam, aki engem ismer? Sokkal törvénytisztelőbb ember vagyok, mint bárki a királyságban. Rólam se feketét, se fehérret nem lehet mondani, csak a színtiszta igazságot.

Jolán meghökkenve hallgatta az öregembert, mert akárhogy vesszük: a Tabánban még mindig arra is van építve a társadalmi rend, hogy az öregebb embereket tiszteljük.

– Nem tetszik a ruhám? – kérdezte, miután a jegyesség dolgát nem akarta firtatni, mert való igaz, hogy többször bizalmas vallomást tett Rimaszombati úrnak azokról a hegyek közti sétákról, a vízivárosi temetőben való időzésekről és az ottani verekedésekről, haragbaesésekről és fájós nembeszélésekről, amelyek fiatal nők és férfiak között lépten-nyomon előfordulnak. Jolán csak bizonyos délutánokon távozatott el a „Zöld Ász”-ból, mint ez már olyan leányok sorsa, akiknek szülei kocsmárossággal foglalkoznak, de az ilyen délutánok ritkán múltak el összeveszés nélkül. Jolánt könnyű volt megharagítani, Galgóczi se volt az az ember, aki hagyta volna, ha valamit a fejébe vett: – mindenáron feleségének akarta tekinteni Jolánt, hogy többet ne mondjunk, ahogy a hegyi út vagy a temető legelhagyatottabb részébe érkeztek.

– Nem tetszik a ruhám? – ismételte Jolán a kérdést, de már el is ment a kedve, hogy a szoknyazsebbe dugott kézzel beszéljen Rimaszombati úrral.

– Magának van egy országháborító szoknyája, amelynek felvételekor a Tabánban valami szél kezdi fújdogálni még azokat a bajuszokat és szakállakat is, amelyek már nem



valók egyébnek, mint kócnak. A csizmák nyikorogni kezdenek, mint a nyihogó paripák, amelyek útra is vinni akarják a gazdájukat. A legvénebb kalapot is félrevágva veszi fel gazdája fejére, ha magácska azt a szoknyát felveszi – mond Rimaszombati, körülményesen ejtegetve a szavakat, mint a meteorológiai intézet.

– Hát melyik az a rossz időt csináló szoknya? – kérdezte hamiskodva Jolán. – Talán csak nem azt a szűk szoknyámat gondolja, amelyben jóformán járni se tudok, úgy elfuserálta a varrónó?

– Nem tudom, hogy vannak vele mások, de én, ha már megnézek egy nőt, látni akarok rajta valamit – mondta fontoskodva Rimaszombati úr, mintha ő találta volna ki ezt a bölcsességet. – Nemhiába van csak két szemem ezen a világon, ha már koptatom, használok, fárasztom a szemem, legalább lássak valamit a fáradságomért.

Talán más nő se tudott volna nagyon ellenállni, ha egy férfi ilyenformán magyarázná meg, hogy miért szereti ezt vagy azt a szoknyát látni, nem pedig ezt vagy amazt. Rimaszombatinak végeredményben igaza volt; válogatni kellett a látnivalókban arra a „kis időre”, amely még neki életéből hátra van. Jolán tehát felvette azt a rózsaszínű szoknyát, amelyben még akkor is zavarban érezte magát, amikor egyedül volt szobájában.

– Most már semmi akadályja sincs annak, hogy Galgóczit visszatérítsük a helyes útra, ahonnan eltévedt – mond a legöregebb korcsmavendég a Tabánban, aki nem szerette azt, ha valaki már életében leszokott a korcsmajárásról. Elég ideje lesz erre halála után is.

## IX.

### Egy nagyon fontos fejezet arról, hogyan kell csókolódn

Bőjti nap volt, a szoknya talán nem is igen pászolt volna a nap jelentőségéhez, mert kurtaságával, feszességével a húsos napokra emlékeztette volna az embert, amikor elgondolkozhatott volna azon, hogy a vademberek (az emberevők) mennyi falatoznilót lennének Jolán lábikráin, ha valamely véletlen hajótörés alkalmával a messzi szigetekre vetődne, de a bőjt nem kötelező a betegekre nézve. Jolán pedig a szerelem betege volt, amely nyavalyáról azt szokták mondani, hogy ekválné\* bármely halálos betegséggel. (Ki ne érezte volna, hogy szerelem miatt nyomban vagy legalábbis rövidesen: meghal?)

– Még meg kell próbálnunk a *Fürdik a holdvilág* nótát, hogy minden rendben legyen – mond Rimaszombati úr, mikor szokás szerint most is, mint minden alkalommal, megvizsgálta a Jolánon levő rózsaszínű szoknyát, hogy nincsen-e rajta valamely titkos hiba, amelyet csak az ő gyakorlott szeme vehet észre.

A *Fürdik a holdvilág* nóta voltaképpen Rimaszombati úr szívbeli nótája volt, de ráerőszakolta azt a „Zöld Ász” minden vendégére, mert öregebb volt mindenkinél. Ő tanította meg Jolánt a nótára, hogy úgy énekelje azt (Rimaszombati úr vállára hajolva), mint egykor Batyiban, egy műkedvelői előadáson énekelte azt egy kisasszony, akinek nevét már senki se tudta, Rimaszombati úr is csak néhanapján. Jolán tanulékony volt azokban a dolgokban, amelyek egy leány műveltségéhez tartoznak, Rimaszombati úr könnyei megnedvesítették szemét, mert mindig sírva fakadt, amikor ezt a nótát a fülébe énekeltek.

– Vigyünk magunkkal egy ital bort is! – indítványozta az öreg életművész azon az estén, mikor holdtölte volt, hideg és száraz időjárást jósolt a kalendárium, és éjfél felé járt az óramutató, amikor a Tabánban rendszerint csendesség szokott már lenni, akármilyen rossz híre van ennek a városrésznek.

Hosszú nyakú, betyáros üveget töltöttek meg borral, még nemzetiszínű szalagocskát is kötöttek az üveg nyakára. Az üveget Jolán vitte a már régebben említett köpönyege alatt, és Rimaszombati úr, a „Zöld Ász”-ből kilépve, megszagolta az időt: – Keleti szél szagát érzem, ami nagy ritkaság égövünk alatt, ahol többnyire az északnyugati vagy néha a déli szelek szokásosak. – Jolán nyugodtan bízta rá magát Rimaszombati úrra az éjféli órákban, mert a kuriális úriember csak olyankor volt a nőkre nézve veszedelmes, ha néhanapján „nőies szagot” érzett, mint 1898-ban utoljára egy varrodában, ahol tizenkét leány inget varrt egy „maradhatós” asszonyság felügyelete alatt, és Rimaszombati véletlenül a varrodába egy téli délután belépett. Ez a „nőies szag”, amely a szobát megtöltötte, visszajárt a múlt időből, és elgondolkasztotta, nyugtalanította, elmerengtette Rimaszombati urat, mint egy *álom*, amelyet élete végére se tud elfelejteni: – Más szaguk van a nőknek a templomban, amikor valamely mellékoltárnál leborulva, szinte összeroskadva, esdekelve imádkoznak. Más szaguk van a kocsmában, színházban, bálban, ahol a nevetés, kacagás, önfeledkezés csiklandozza őket, mert a női szervezet nem tud ellenállni az erősebb ingereknek. Más szaguk van otthonukban, amikor házi bajokkal, gondokkal, kellemtelenségekkel vannak elfoglalva, mert a nők otthonukban csak a saját dolgukkal törődnek. Valóban nőies szaguk csak a varrodában van, amikor álmaikat, ábrándjaikat, titkos gondolataikat mondják el egymásnak ingvarrás közben.

Ilyen épületes beszélgetéssel telt az idő, amíg Rimaszombati úr és Jolán kisasszony a néptelen utcán mendegéltek a holdvilágban, de ezt a néptelenséget csak emberekre kell gondolni. Mert a Tabánban (talán másfelé is) holdvilágnál ébren vannak azok a dolgok, amelyek napközben alusznak, vagy legalábbis olyan magatartást tanúsítanak, mintha nem tartoznának a világhoz. A háztetők gerincei megdombosodnak, mint a kandúrmacska háta. A kémény a holdvilágban valamely régi férfikalaphoz lesz hasonlatos, amely kalapot egy régi házigazda viselte. A rác templom tornya kinyújtóztatja árnyékát, mintha tapogatózva keresné azt a helyet a földön, ahová kincs van elásva, de nem jön senki se vállalkozó, aki ásni kezdene azon a helyen, ahová az esztendő bizonyos éjszakáján éjféltkor a rác templom árnyéka ér. Az udvarok ugyan alusznak, de a holdsugárban különböző színük, alakjuk van, mégpedig aszerint, hol felejtettek száradó fehérneműt a kötélén. Más árnyékuk van a férfiak bő lábravalóinak, más a nők hosszú ingeinek. Az ereszekekről kinyúló esőcsatornák, a pék címere, a szatócs táblája, a pihenő kapuszárnyak, az ablaktáblák ilyenkor beszélgetnek az életükről, mert nappal az emberek szolgálatára kell lenniök. Csak a szülésznő kisbabás címere ügyel fél szemmel az utcai tárgyak beszélgetésére, néki éjszaka is az emberek szolgálatára kell állnia. – Egyszer már én is megkristéroztatom\* magam, mert azt mondják, hogy az jó az emésztéshez – mond Rimaszombati, amikor a bába háza előtt elhaladtak.

De a műtetre egyelőre nem került a sor, mert Rimaszombati úrnak valami eszébe jutott, és arra a helyre vezette Jolánt, ahová a torony árnyéka nyúlott. Senki se járt itt a torony árnyékában, mert ha kószált is volna valamely kóbor lélek a Tabánban: az inkább a holdvilágos tereket választotta. Itt az árnyékban egyedül voltak, és Rimaszombati úr pártfogólag állott védenice mellett.

– Azt még nem is kérdeztem eddig, hogy milyen puszikra tanította Galgóczit? – vallatta Rimaszombati Jolánt.

Jolán nem felelt, mert nem mindig felelt öreg barátjának, ha az különböző kérdéseket tett fel; ugyanezért Rimaszombati maga folytatta:

– Sokféle csók van a világon, amíg az igazi csókot megtaláljuk, amelyet holta napjáig nem felejthet el az ember, bármi történjék is vele útközben, itt-ott, amint már történni szokott... Sokféle csókot kell megpróbálni, amíg az igazihoz eljutunk a megismerésben. Talán nem adott neki igazi csókot, leánykám?

– Nem tudom, mit gondol Rimaszombati úr az igazi csók alatt? Mindenki úgy csókol, ahogy tud – felelt most Jolán, mint aki a beszélgetést befejezné.

– Nem úgy van az, gyermekem. A csók már a kézcsóknál kezdődik. Ott kell tudni, hogy a nőknek a kezét milyen módon és helyen csókoljuk meg. Van, aki csak úgy dob el egy kézcsókot, mint egy közömbös szót, vagy legfeljebb valamely kötelességteljesítést, mint egykor Castiliában a polgár, aki egyéb hiányában Izabella királyné kesztyűjét és papucsait volt kénytelen megcsókolni. Az igazi kéz- vagy lábcsókot akkoriban is tudták már. A kézcsókot azon a helyen kell elhelyezni, ahol a kesztyű kis mezőt hagy a szabadon maradt kézhez, a csuklón, az ütőér felett csókol kezét az okos ember. A lábcsóknál a bokát kell célba venni, de vannak, akik a térdhajlás alatti részt szeretik – mond Rimaszombati. – Hol csókolta meg a lábát Galgóczi?

– Egyszer megharapta a térdemet. Amiért pofon ütöttem.

– No lássa! – kiáltott fel Rimaszombati, mintha nagy felfedezést tett volna. – Galgóczi lábához borult, mint ez illik, és nem a sarkát vagy a lábfejét csókolta meg, mint más ember tette volna, hanem mindjárt a térdét. Én ugyan tudnék jobb helyet is a lábszáron.

– Részeg volt Galgóczi – igazolta Jolán a fiatalembert.

Rimaszombati elgondolkozott, maga elé merengett, mintha körülményesen, minden oldalról elképzelni akarná azt a térdcsókot, amelyet Galgóczi elkövetett.

– Bizonyosan feltette a lábát kegyed valamely zsámolyra vagy sziklára, mint a fotográfus előtt szokták a műlovarnők, vagy azok, akik hajlamot éreznek magukban a műlovarnői pályára. Hová tette a lábát, hogy Galgóczi éppen a térdét csókolta meg? – firtatta az esetet az öregember.

– Sehová se tettem a lábam. Galgóczi letérdelt előttem, s azzal fenyegetődzött, hogy meghal.

– Bár ismét így gondolkozna és cselekedne! – mond áhítatosan Rimaszombati úr, midőn a torony árnyékából, ahol a kincs van elásva, továbbvezette pártfogoltját.

Nemsokára ezután elértek a szobor árnyékához, amely egy tabáni térségen terjeszti ki szárnyait. Olyan szobor ez, amelyet az esztendő bizonyos napján körmenetben járnak körül a hívők, és aztán megint elfelejtik egy esztendőre. A szobor árnyékában megállott Rimaszombati, s így szólt:

– Most jut eszembe, hogy miért helyezte el csókját a térden Galgóczi. Régebbi időben, mikor a nők a harisnyakötőjüket még lobogósan, pillangósan, csokrosan kötötték meg a

térdük alatt: a térd maga már bizalmas területnek számított, ahová legalábbis a szerelem jogán volt szabad elérni. A térdcsókkal Galgóczi azt akarja jelképezni, hogy kegyeddel sokkal bensőbb viszonyban van, mint például azok, akik megelégednek egy bokacsókkal. Igazam van, szenyóra? – kérdezte felvidámodva az öregúr, mintha egy titok nyitjára jött volna.

– Senki se tudja, hogy mit gondol egy férfi magában! – sóhajtott Jolán, amint apránként felidéződött emlékezetében néhány jelenet a múlt időből, amikor még nem kellett gondolkodni azon, hogy miért csókolja meg Galgóczi itt vagy amott.

A szobor árnyékában Rimaszombati bátrabb lett... Isten tudná: miért bátrabbak a férfiak egyes helyeken, mint más helyeken. Megfogta Jolán kézcsuklóját, és a holdvilágnál áthatóan a szemébe nézett:

– Arról nem volt szó még eddig, hogyan végezte Galgóczi a szájon és az arcon való szentségimádást, amit némelyek csókolódzásnak neveznek? Mert vannak bizonyos férfiak, akik mindig és mindenütt csókolódnak, ahol erre a legkisebb alkalom adatik. Csókolódnak a kályha mögött, mert azt hiszik, hogy a kályhazugoly csókolódzás számára van. Csókolódnak a ruhásszekrényben, a pincében, a padláson, a kamrában, mert elveszettek hinnék életükben azt a percet, amikor nem csókolódtak. Bizonyos szájak a csókolódzásra születtek. Különösen a nyúlszájak, a bárányszájak, az őzikeszájak. Nem a nagy, széles ajkak tudnak igazán csókolni, hanem azok az ajkak, amelyeknek olyan alakjuk van, mint a liliom hagymájának. Ezek az ajkak úgy tapadnak, hogy némely esetben fulladást, szívbénulást és más halálos bajt is okoznak. Minden részecskéjét betapasztják a szájnak, mint egy jól elhelyezett pecsét. Percekig tudnak összekapcsolódva lenni, miközben a hitvallók szerint a mennyország üdvösségét érzik. Szívják, szívják egymást az ajkak, amíg néha a vér is kicsordul, amit a legédesebbnek mondanak meleg állapotban. Az a fő, hogy egy csepp levegő se férközzön az egymásra tapadó ajkak közé, mert a levegő jelenti a világot, az emberszólást, a rágalmat, amely aztán elválasztja egymástól örökre az ajkak. Hallottam már olyan esetet, hogy egyesek úgy tudnak csókolódzni, hogy csókolódzás közben összenőttek, mint a sziámi ikrek.

– Hm! – mondta Jolán, mintha megzökkent volna a szíve.

Rimaszombati ezt a siker jelének vélte, ezért bizonyos gyorsabbodással folytatta, mintha Aladdin rozsdás lámpáját dörzsölné.

– De legtöbbször nem éri nagyobb baj azokat, akik csak az ajkukkal csókolnak, mert a bölcs természet minden esetben tud segíteni azon, hogy az ajkak végül elválhassanak egymástól. Megdagadnak a csókolódzó ajkak, és fájni kezd a csók, habár ez üdvét még növeli némelyek szerint. A veszedelmes csók ott kezdődik, ha a szájban rejtőző nyelvek is beleavatkoznak az ajkak dolgába. Teszem azt, megunná magát a nyelv, hogy mindig csak az ajkak felől jövő ízeget, nedvet vegye át, és unalmában elindulna maga is a száj belsejéből, hogy körülnézzen, körültaogatódzon az összeköttetésben levő száj belsejével. Azt mondják, hogy a nyelvnek nincs szeme, és csak vaktában indul el kalandjaira. Dehogyan nincs szeme a nyelvnek! Meg kell kérdezni azokat, akik a nyelvvel pusznak barátai, vajon eltévedett-e már nyelvük valami olyan helyre, ahová nem kíváncsiak? Akármilyen csapodár legyen a nyelv: csak olyan helyen érzi jól magát, ahol szívesen látják. Elmegy megismerkedni fogakkal, amelyekhez egyébként semmi köze. Megtapogat mások szájában levő metsző- és zápfogakat. A nyelv hamarabb tudja meg, mint bárki: hány odvas fog rejtőzik abban a szájban, amelyet legfeljebb a fogorvos látott addig. Bejárja a szomszéd száj tündérbarlangját,

és tudósítást hoz arról, hogy csokolódzás előtt prominlicukrot\* vagy káposztát fogyasztottunk. Nem akarok dicsekedni, de tudok olyan nyelvről, amely még a bortermés évszámát is meg tudja mondani, ha véletlenül bortermelő asszonyság ajkával találkozott.

– Hm! – dudorogta Jolán.

– A nyelves puszi azonban sokkal veszedelmesebb, mint így messziről látszik. Vannak nyelvek, amelyek nem elégednek meg a szájüreg ízeivel, rejtelveivel, hanem tovább is mennek, például egészen a torokig. Benyúlnak a torokba, beledagadnak, kitöltik a toroknyílást, hogy oda egy csepp levegő se tudjon beférkőzni. Megcsalt, elámított, csalódott nők szoktak így megölni férfiakat... Ez az a csók, amelyből a másvilágon lehet felébredni – mond Rimaszombati elkomolyodva, mert igazában nem akart erről a csokolódzási formuláról beszélni, csak az éj sugallta neki a szavakat, amelyeket kimondván, többé nem lehetett visszavonni.

– Hm! – fűzte Jolán az utóbb említett csók ízét gondolataiban. – Különös lehet egy csók közben meghalni.

– A féltékenység tanította meg a nőket erre a csokolódzásra. Sok férfit eltettek már ilyenformán láb alól.

– Boszorkánycsóknek nevezik, és sokan kételkednek létezésében, mert akik kapták, hallgatnak róla a föld alatt, akik adták: a máglyán se vallottak róla, ahová állították őket egyéb boszorkányságaik miatt. Tudott erről a csókról Erzsébet angol királyné, aki sokkal többet tudott a világon, mint kortársai hitték. Tudott róla Katalin cárnő, mert az uralkodónőknek többet elárulnak a varázslók, mint másoknak. Medici Katalin gyakorolta, de tán Mária, az egykori magyarországi királyné is ezzel a csókkal némította el örökre a kedveseit, mielőtt azoknak eszébe jutott volna a királyné rájuk bízott titkait kikotyogni. Mielőtt árulkodni kezdene a lovag a boldog órákról, a gyenge pillanatokról, az ártatlanságok, a női becsületek elvesztéséről, a nők örök titkairól: jött a boszorkánycsók, és megtette a magáét. A királyné bedugta a nyelvét a lovag torkába.

Egyet kongatott a toronyóra, mintha a pontot tenné le Rimaszombati szavaira.

Az óraütésre megrázkódott az öregember:

– Tudja a szösz, hogy is volna jobb a dolog: boszorkánycsók közben meghalni, mikor az ember nem is gondolna a halálra, vagy pedig salétromos falas ispotályban,\* ahol már húzogatják a szalmazsákokat az ember alatt mások, akik ugyanazon a helyen akarnak meghalni?

Így szólt Rimaszombati úr, s kilépett a szobor árnyékából, mielőtt az még megkopogtathatta volna fejét istentelen beszéde miatt. Vén ember volt, nem tudott már csak a nők megrontására beszélni, mintha nem akarna hátrahagyni tudatlan lelket a világon, ami azoknak az embereknek szokása, akik már csak szóval, de haldoklásukban is rontják a világot, hogy minél többen legyenek majd együtt a pokolban.

– Most vár bennünket Galgóczi a megbeszélés szerint.

## X. Egy varázsló jár az ablak alatt

Galgóczi fehér lepedőben és erkélyen várta ismerőseinket.

Fehér lepedőben azért, mert egyéb ruhaneműit elzárta előle Brunsvik kisasszony: erkélyen pedig azért, mert a kisasszony éjszakára a feje alá tette a kapukulcsot.

– Ó, ti irigyelt, boldog vándorai az életnek, akik egészségtől, jókedvtől hajtva ide-oda röpködtek, szabadon, mint a madarak, gondtalanul, mint az emberek, akik el tudnak szökni gondjaik és gondolataik elől, míg én itt a téboly, a rémségek, a látományok éjszakájában a halált hívom negyedóránként, hogy szabadítana meg kínszenvedéseimtől! – kiáltott fel az erkélyen Galgóczi, amikor segítségére jött barátait felismerte a holdvilágnál.

– Csak beszélj ki magad, szerencsétlen barátom: olyan idője van most a nap huszonnégy órájának, amikor sehol se mondanak átkot ellenünk; igaz, misét se mondanak mellettünk, bármint intézkednék, mert még a kolostorokban is alusznak – felelt Rimaszombati a holdfényben megjelenve, és aztán ismét az árnyékba húzódva, ahová Jolánt is magával vonta, mert nem találta célirányosnak, hogy a Fehér Sas téren megpillantsa valaki ebben az órában akár őt, akár Jolánt.

– Nem tudok nektek többet mondani, hogy minden bűnömért vezeklek, amit valaha az életben elkövettem, vagy még ezután elkövetni fogok. Szenvedéseimmel mindenért megfizetek úgy a földi, mint a másvilági létért. Mindig eszméletemnél vagyok, és mégis olyan elmeháborodottnak érzem magam, akit kénye-kedve szerint dobál, labdáz az örület hulláma. Csak még egyszer, csak egyetlenegyszer nyerhetném vissza régi eszemet, nyugalمامat és bátorságomat. Olyan gyáva vagyok, mint egy bogár az istálló padlója alatt. A megvetett halál megváltásként terjeszti felém a karját.

Még sokáig panaszkolta Galgóczi baját, amelyet nem értenek meg azok sohasem, akik még maguk nem próbálták azt a szörnyű kínt, amit a gondolkozni tudás és az észvilág elvesztése jelent. Galgóczi bolondsága azok közé a megháborodottságok közé tartozott, amelyek testi kínszenvedést jelentenek: örültség, amely fáj!

Nemcsak az elméje hibbant meg, hanem szíve, veséje, mája, gyomra, egyszerűen mindene, amit az ember az életben magáénak nevezhet. Még a lába is ellensége lett, amelyet gyűlölt, hogy a kezéről ne beszéljünk, amelyet mindig úgy tördelt, mintha tövestől akarná letépni. A beleinek táplálékul leginkább rozsdás kampósszeget kívánt, amely összeszaggatná beleit. Az ördög martaléka volt Galgóczi egészben.

– Mindezt csak a bor tette volna? – kérdezte kételkedve Rimaszombati az árnyékban, ahonnan, Jolán kezét fogva, a dolgok menetét figyelte.

Ugyanezért hangosan felkiáltott:

– Galgóczi! A bor miatti szenvedéseknek jó részét vállalom magamra. Én már öregember vagyok, ha megbolondulok, annál jobb rám nézve, legalább nem látom ép elmével, hogyan megyek el a másvilágra. De mi legyen a többi dolgokkal? Ki vállalja a boldogtalan szerelmet, a féltést, az álmodozást, Jolán szép haját? Amely dolgokért bizonyára éppen úgy szenvedsz, mint a borért, amelyet eltiltottak?

– Én úgyis azt terveztem, hogy megölöm Jolánt – felelt a fehérlepedős.

Jolán keze nem remegett Rimaszombatiében.

– Legjobb, ha Jolán elfelejt engem, különb, nálamnál jóvalóbb embert keres magának, mert bizonyára vannak férfiak, akik többet érnek, mint én. Legyek már én csak a megérdemelt pusztulásáé, úgyse lesz ember belőlem soha többé.

Mikor Jolán ezeket a szavakat hallotta, előlépett az árnyékból.

– Könnyen beszélsz, te szegény elmeháborodott, mert szenvedéseidet amúgy se gyarapíthatod már. Eljutottál odáig, ahol már többet szenvedni nem lehet, betelt poharad, egy csepp fájdalom se fér abba, még ha az egész város leég körülöttem – mondta Jolán. – Te azt hiszed, hogy akkor se szenvednél többet, ha én elhagynálak? De én tudom, hogy nekem megszakadna a szívem utánad. Engedd meg, hogy tovább szeresselek, tovább várjam, amire a zűrzavaros harangozások elmúlnak elmédből.

– Ne kösd hozzám fiatal, szép életedet, mert kár volna a virágért, amely hernyóval szövetkezett. Én nem tudom megmondani, hogy mikor lábalok ki abból a szövevényből, amelybe elmevilágom elvesztése folytán keveredtem. Nem tudom előre megmondani, hogy milyen mély az a rengeteg, amelynek ezer veszedelme között keresztül kell még mennem, hogy egy napon ismét megtaláljam az eszemet, amely egy óvatlan percben elszökött tőlem. Vajon milyen lesz a megugrott eszem, ha egyszer újra találkozom vele, és azt se tudom, hogy akar-e megint az enyém lenni? Menj, leányka, az esztelen bolondtól, mint Ofélia elment Hamlettől – felelt a kísértet az erkélyről, és bizonyára csörgette volna láncait, ha kéznél lettek volna, de fogait így is csikorgatta.

– De hát mondd meg végre, mi bajod van, Galgóczi, hogy legalább imádkozni tudjak érted? – kiáltott fel a leányka, miután ezt a kérdést súgta neki Rimaszombati a sötétben.

– Megőrültem! – felelt a szerencsétlen fiatalember a magasból. – Nem tudom másképp kifejezni magam, mert az ördög elvitte az eszemet. Olyan betegségbe estem, amelynek csak egy gyógyszere van. Az: ha a saját szívemet, életemet, rongyos lényemet marcangolom az önváddal, a káromkodással. Ha kifárasztom magam a zokogással, a forgolódással, jajgatással, a fájdalommal, akkor tudok végre elaludni pár órára, hogy aztán új gyűlölettel magam iránt ugorjak fel az ágyamból. Úgy utálok magam, hogy a fejemet szeretném összetörni a falon.

– Megmérgezték, barátom. Mérget öntöttek italodba, mert a „Zöld Ász” borától még senkin se tört ki elmeháborodottság! – felelt (ugyancsak Rimaszombati tanácsára) Jolán, és úgy összekulcsolta a kezét, mintha esküdni is hajlandó lett volna igaza mellett.

– Most már mindegy, hogyan történt, hogy elvesztettem eszemet, mint ahogy a sipkáját elhagyja némely ember. Most már mindegy, hogy hol bicsaklott meg az elmém. Talán sohase fogom megtudhatni, mely varázslat vitt az ablakhoz azon az éjszakán, mikor egy addig csak rossz álmaimban látott varázsló a csillagfényes éjből hirtelen az ablakhoz lépett, és arcomba fújta mérget, és babonás szavait elmondta. Nyomban elvesztem. Nyomban elment az eszem. Nyomban szörnyű félelem lepte meg szívemet, hogy elvástak tőle fogaim, jéggé dermedt a szívem, görcs ragadta meg a torkomat, és gonosz lett körülöttem egyszerre minden. Gonosz és kaján lett minden, mintha abban a percben tudtam volna meg, hogy az emberek mily borzasztóan utálnak, aminthogy undorodik mindenki az örülttől.



Keservesen, szinte utolsó erőfeszítéssel mondta ezeket a szavakat az erkélybeli fiatalember. Rimaszombati és Jolán egy darabig tanácstalanul hallgattak, mintha a feleletlen gondolkoznának, amellyel megnyugtathatnák a szerencsétlent. Végre Rimaszombati szedte össze magát, hogy megszólaljon:

– Tehát benézett valaki az ablakon?

Galgóczi az erkélyre borult, mintha erőt gyűjtene. A lepedő lecsúszott lesoványodott testéről, és csontvázának látszott a holdvilágban.

– A folyamra nyílt régi ablakom, és a varázsló a folyam felől jött nyári éjszakán, amikor a hold ugyancsak a folyam felett állott, és majdnem megszólalt. A varázsló két nővel jött két karján, mint úriemberek szoktak sétálgatni, ha aludni nem tudnak. Az egyik nő tapasztalt öregasszonynak látszott, aki sokat kotorászott valaha a férfiak nadrágzsebében, a haja is a középén volt elválasztva, mint régen az az a menyecskéké, akikkel nyomban bizalmaskodva mert beszélni minden férfi. Azok közül való volt a vénasszony, aki még most is haragszik azokra a férfiakra, akik nyomban nem ölelik meg a derekát, vagy más helyét. Ez biztatta a varázslót elpusztításomra leginkább, mert botor fiatalságomban megfeledeztem arról, hogy mivel tartozom azoknak az asszonyságoknak, akik legszebb éveiket apám és apám barátai kedvében töltötték el.

– Hogy hívták a tekintetes asszonyt? – kérdezte Rimaszombati, mintha elfelejtette volna, hogy örülten van dolga.

– Julinak hívták, mint többnyire az ilyen asszonyságokat szokták. A lányát, akit a holdvilágban sétáltatott, Juliskának hívták persze, és még csak annyi esze volt, hogy tudta már, hol kell a férfiakba kapaszkodni; no de majd megtanulja a többi tudnivalókat is, gondoltam magamban, amikor az öregasszony meg a lánya észrevettek ablakomban, és megharagudtak, hogy a varázslóval töltött éjszakájukat látom, figyelem és nevetem, mert szerettem az asszonyok dolgán nevetgélni, ha megfigyeltem, hogyan preparálják a férfiakat maguknak, kedvüknek, szándékaiknak. Az öreg Juli fogta a varázsló egyik kezét, a fiatal Juliska a másik kezét. No, ha ebből nem lesz házasság, akkor sohase lesz házasság ezen a világon, gondoltam éppen, és arra készülődtem, hogy megmondom az idegen férfinak, hogy mennyire megvetem őt azért, hogy ilyen önfelejtkezve kiszolgáltatta magát a két összetanult nőnek. De az idegen, a varázsló mentegetőzött. Ablakomhoz lépett, arcomba fújt, és elmondta varázsszavait. Ám a két asszony ezalatt nem maradt tétlen. A vénasszony intésére egyforma kanárisárga harisnyába bújtatott lábaikat szökdecselve irányították az emeletre, a padlásra, egyszerűen a fejem fölé, ahonnan vizet eresztettek a fejemre, hogy a varázslat sikerüljön. Azóta...

Az óra kettőt ütött a rácok tornyában, miközben a csendes éjben világosan hallatszott, hogy a torony körül helyet cserélnek az eddigi szereplők az éj új szereplőivel. Az árnyékok megváltoztatták alakjaikat, mert szolgálati idejük letelt. Így például a torony árnyéka egész egyszerűen továbbment arról a helyről, ahol eddig terpeszkedett. Követték őt az alakváltoztatásban a foltos, sárga kötélén száradó fehérneműk az udvarokban. A szülész nő címerében levő kisbaba hangosan nyivákolni kezdett, és a ház ajtaja felpattant, mintha valamely szerkezet nyitotta volna ki, és a szülész nő félrekapott, hirtelen kalapjában, nyakába kanyarított mantilkával,\* rejtelmes táskájában hordani kezdte a kisbabát házról házra, hol fogadják be. A szerencsétlen fiatalember elvonult az erkélyről, lepedője felhőként úszott utána.

## XI.

### Rövid jelentés egy doktor gyógyítási kísérletéről

Már mindenki elfáradt Galgóczy gyógyításában, aki meghallgatta éjszakánként ezt a nagybeteget, hogy valamely menekvést találjon ki a számára. – Gyógyíthatatlan – mondták az éjszakaiak, akiket a „Zöld Ász”-ból Jolán a vendéglő bezárása után a Fehér Sas térre küldött, és Galgóczy szabad idejében megjelent az erkélyen, hogy megint csak bocsánatot kérjen hallgatóitól, és a régi nóta módjára elmondja elvarázsoltságának történetét. Sírt, amikor Jolán egyszer a budai részeken járó garabonciás diákok<sup>\*</sup> is elküldte látogatására, holott hajdanában szívesen kapaszkodott a garabonciás diák köpenyegébe, ha arról volt szó, hogy a garabonciással újabb és újabb tájakra, újabb kocsmákba lehet elmenni, mert a diáknak az volt a fő foglalkozása, hogy a főváros és környéke háromezerkétszáznegyven vendéglőjét, bormérését, csárdáját egytől egyig meglátogassa, tapasztalatait feljegyezze, és a kocsmák nevezetességeit kalendáriumába írja.

– Kétszáznegyven kocsmát már meglátogattunk együtt – szólt a garabonciás az erkély alatt –, már csak háromezer van hátra. Nem volna kedved az utazást folytatni? Tudok egy pincét az óbudai régi temető környékén, ahol még a madár se járt.

– Megfogadtam, hogy nem indulok el többé kocsmá felé, inkább a lábam törjön el, mintsem átlépném küszöbét! – felelt suttogva Galgóczy.

– Az öregasszonynak fogadtad? – kérdezte titkosan a garabonciás (aki bár idősecske vendég volt, némelyek szerint száz esztendővel előbb is látták már a Tabánban, a nőket szerette öregíteni, amikor azok többé nemcsak az első kismisére jártak, mint az iskolás lányok, hanem máskor is megfordultak a templomokban). – Ha asszonynak fogadtad: én tudom a módját, hogy feloldozzalak. A hátamon viszlek át a kocsmaküszöbön, mint már annyiszor vittelek a hátamon, mikor nagyon meredek volt az Aranykakas utca. Ugorj le, majd elkaplak a levegőben.

A garabonciás, akinek hazáját, otthonát, családi állapotát száz esztendő alatt se ismerte senki a Tabánban, csak jött és ment, álomban és valóságban, jó időben, de mégiscsak inkább rossz időben, mert akkor nem fért a bőrén, a garabonciás bizonyára elsöktette volna Galgóczyt, ha rajta múlik. Az is igaz, hogy örökre elvitte volna a Tabánból, mert „megromlott itt a levegő”, mióta ez a jótékony „fehérnép”, Brunsvik kisasszony felütötte a sátrát.

De a garabonciás, ez az ősrégi kocsmapajtás se tudta a szerencsétlen fiatalembert kimozdítani elvarázsoltságából, csak megint a hideg borzongatta azt, a betegség törte, olyan szavak jöttek a szájára, amelyeket senki se ismert, mintha egy másik, eddig ismeretlen ember bújt volna a Galgóczy bőrébe.

– Benne van az ördög. Lenyelte egy óvatlan pohárban, mint Kersánc a dugóhúzó. Nem tud több palackot kifúrni – mond a garabonciás beszélve a „Zöld Ász”-ba, ahol az egyik asztalnál gyertyavilág mellett búsul Rimaszombati, mint egy vén betyár, a sötét sarokban pedig Jolán szipogott náthásan, és hátralevő éveit számolgatta. – Még két évig járok szalmakoszorúval, aztán meghalok – mondta vigasztalóan, de Rimaszombati csak rossz szagúan nyögött, amire eddig sohasem vetemedett a vendéglőben, és a másik könyökére

támaszkodott. A garabonciás tehát hamarosan, búcsú nélkül eltűnt, mert még sok korcsma volt hátra, amelyet elátkozottságában bejárnia kellett.

– Megint kevesebb egy nappal és egy reménnyel – mondta a koplaló és szomjazó Rimaszombati, mikor a „Zöld Ász” sok mindent látott ajtaja bezáródott a garabonciás mögött.  
– Nem csodálom azokat az embereket, akik megunták az életüket, mert tehetetlenek a sorssal szemben.

Jolán szipogott:

– Ugyan miért unta volna meg Rimaszombati bácsi az életét? Majd akad még huncut, lát még karón varnyút!

– De olyan ifjúságot, szerelmet, bort, amilyen a ti ismeretségetek volt, amelyhez az én kedvem volt a mélyhegedű, amely a nótát szolgáltatta: olyan ismeretséget én már nem találok többet – felelt Rimaszombati. – Tedd a lábacskádat a szívemre.

Ez pedig azt jelentette, hogy töltené meg a korcsmároskisasszony a borospoharat, amelybe a legutóbbi tabáni vásárkor köszörültek egy szív körül R. és J. betűket, amelyek Rimaszombati és Jolán nevét jelentették. – Mít ér az, ha maga iszik, bácsi? – kérdezte Jolán.

## XII.

### Az esős képű lány időváltozást jelent

Galgóczi, amikor járnai tanult: a templom körül sétálgatott, mégpedig azon a helyen, ahonnan az 1838-i árvíz elvitte a halottakat koporsóstól együtt, a sírgödörök megmaradtak mint emlékek, amelyekbe vigyázatlan embernek bele lehetett pottyanni. Volt olyan tabáni ember, különösen részegeskedése idejében, aki már minden kiürült sírgödörben aludt darab ideig, csak más kerületből való kezdett ordítani, ha éjszakai bódorgásában beletévedt valamely gazdátlan lyukba; ordított, míg a bakterképű emberek érte jöttek a sekrestyével, aki ezen a tájon a viaszgyertyákat és a létrát kezelte. Valamikor Galgóczi is belepottyant egyik-másik verembe, de sohasem kiáltott, csak akkor, ha más is zuhant mellé, és idegen kocsmabeli borokat kezdett kiadni magából, különben pedig megvárta a hajnalt.

De most nem esett a gödörbe Galgóczi, habár úgy szédült a templom környékén, hogy fejestől lefelé kívánczolt a földbe, mielőtt lépés közben a lába elérte volna a földet. Ti. a varázslat még mindig nem engedte, hogy Galgóczi biztosan lépjen, lépés közben ne akadozzon, ne remegjen, ne bizonytalanodjon levegőbe emelt lábával, mintha nem tudná, hogy hová kell tenni azt. Ugyancsak a varázslat okozta, hogy még mindig hallott maga körül vagy a háta mögött beszélgető embereket, akiket persze nem láthatott.

Jolán csak esős képpel mutatkozott a sarokról, mint a holtak napja idején felhők mögött bujdosó holdvilág. Ő nem szólott még a botorkáló Galgóczihoz, de annál inkább megszólongatták egyes holtak, akik az árvíz után is itt maradtak. Egy Rottenbiller nevű polgárnak veres kőből való templomfalába illesztett táblája előtt igazolta magát Galgóczi, mégpedig bolondságában emígy:

– Nagyságos polgármester úr, ha igaz, hogy a megtért embernek már ezen a világon is megbocsátanak embertársai, akkor én megmaradok a megtértek között. Jóvátenni ugyan nem tudom összes vétkeimet, mert szegény vagyok, nem vonhatok vissza minden hazugságot, amelyre eddigi életemet alapítottam, de megígérem, hogy a hazugságot beszüntetem, és igaz, tiszta életet élek. Mindig megmaradok a tisztességes úton, és ez annál könnyebben fog menni, miután bort többé nem veszek a számba.

Mit, mit nem felelt Rottenbiller a templom falából? Azt még a leskelődők sem hallották, akik pedig lépten-nyomon Galgóczi sarkában voltak, mint a haldoklónak, aki pénzét akarja elásni, mielőtt meghal.

A temetőben Brunszvik kisasszony jelent meg, miután idejét látta, hogy a lábadozó beteg megint fedél alá kerüljön, és a holtakkal, őszi falevelekkel, felhőkkel való beszélgetésnek vége legyen. Brunszvik kisasszony, mint a jóság, megint csak kézen fogta Galgóczit, és elvezette a Fehér Sas téri házba, ahol az iszákosság ellen most már mindenféle jelmondatok voltak a falakra írva, mint az elemi iskolában a tudnivalók. Miután Galgóczi megtért...

Igen ám, de Jolán se hagyta magát végleg elfelejteni. A „Zöld Ász”-ban hallott biztatásokra vagy pedig magától (a maga felfogása szerint) lépéseket tett Galgóczi után. Ez pedig abból állott, hogy egy éjszakán, mikor elcsendesedett a „Zöld Ász”: zokogni kezdett ágyában. Ha meghalt volna Galgóczi, se bőghetett volna jobban utána, de hogy életben maradt, és nem jön feléje: Jolán zokogása panaszteljesebb volt mindenféle asszonyi zokogásnál. Hosszasan és egyfolytában, szinte vonítva tanult meg sírni, amelyet még azok se bírnak sokáig hallgatni, akik patikárosai a női könnyeknek, a papok és a temetésrendezők. Belevette Jolán zokogásába mindazt az üvöltő fájdalmat, amelyet a nők a világ fennállása óta szerelem és kínja miatt éreztek. Fület, velőt, csontot hasogatott ez a zokogás. Dühödött lett tőle a legszelídebb ember, aki hallgatta. Megszakítás nélkül hangzott, mint a vadállat bőgése párja után, mint a rossz kutya vonítása a holdvilág felé, mint valamely állandó büvölés, amely miatt egy másodpercre sem tud megnyugodni az, aki hallgatja. Jolán makacsul feltette magában, hogy zokogásával sikereket ér el, akkor is, ha beleszakad.

Mikor jól megtanult sírni, éjfélkor odaállott az erkély alá, ahol Galgóczit fehér lepedőben látta, és rákezdett a sírásra, mint valami másvilágról idetévedt szellem, amely hangjával többé nem hagyja megnyugodni Galgóczit, hogy az ne higgye el, amit már hinni kezdett, hogy hónapokig tartó betegségével mindenért megszenvedett ezen a földön. „Nem, még nem lett kvitt<sup>\*</sup> minden!” – jelentette ki az éjszakánként felhangzó asszonysírás, ha nem is mondta volna. Mindig akadnak rossz emberek, akik szeretnek más rovására időt tölteni: ezek biztatták Jolánt, amikor a Fehér Sas téren éjszaka átballagtak, hogy csak folytassa a sírást, majd sietve továbbmentek. Rimaszombati úr, aki tehetett volna valamit az ügy elsimítására, arra az állásontra helyezkedett, hogy vele (Rimaszombati úrral) nem történhetik semmi nevezetesebb változás, akár sír, akár nevet Jolán, ő már megtanította volna csókolódnizni, de Jolán nem hallgatott az okos szóra. Ha egy nő elkezd a maga fejére hallgatni, abból nem fejlődhet valamely üdvösséges dolog. „Utóvégre a szerelem mindig egy ember dolga végeredményben. Azé, aki szerelmes. Aki a Fekete Pétert kihúzta a kártyából!” – gondolta Rimaszombati, mint már annyi férfi a világon, amikor a nők majd megszakadtak a fájdalomtól.

### XIII.

#### **A boroscancsó történetének utolsó része, amely igazságot szolgáltat a világnak és a világ rendjének**

Fiatal nők, akik sárga és fehér lábszáraitokkal úgy a Tabánban, mint másfelé gondtalanul lépkedtek át az életen, mint akár az utcaköveken, akár az égből hullottak is azok meteor alakjában, akár a föld mélyéből jöttek a felszínre, hogy itt darab ideig megmutassák magukat: fiatal nők, mindegyiteket érhet baleset, amikor hön érzett szerelmetekben valamely ellenséges hatalommal kell felvenni a versenyt, holott már javában azt hihetnétek, hogy szerelmetek sima lefolyású lesz, és pontos, mint a hold forgása. Ilyen ellenség, amely mindent felboríthat elképzelésekben, a bor, amely már okozója volt sok gondolatnak ezen a világon, jónak is, rossznak is, de senki se tudná megmondani, hogy végeredményben boldogabbak lettek volna az emberek, ha mindig csak a szerelemtől mámorosodnak meg, nem pedig a bortól is? De még nagyobb ellensége lehet a bor a szerelemnek, ha elfogy, elmegy, s többé nem segíti mámorával a szerelmet, amely éppen a bor közbejöttével teremtődött. A bor cinkostársa lehet a szerelemnek, de ha a cinkosok összevesznek: akkor aztán olyan baj fejlődik ki, hogy egyik cinkos csak megöli végül a másik cinkostársat.

Így történt Galgóczi és Jolán esetében is. Galgóczi, amikor kijózanodott a bortól, amelynek mámorában Jolánt szerette, a sors akaratából Jolánból is kijózanodott, miután nem hajtotta őt a bor arra a helyre, ahonnan Jolánt mindig a legszebbnek, a legjobbnak, a legkívánatosabbnak látta földi életében.

– Még csak egyszer szeretnék találkozni, aztán akár meghalni – mondta és írta és üzenté Jolán fékevesztettségében, kétségbeesésében, miután éppen november hatodikán új, zöld ruhában, mint egy jelesen vizsgázott tanulót látták a Tabánban Galgóczit, és ugyanakkor Jolán gyászfátyolkát tett fel sapkájára, habár nem is tudta teljes bizonyossággal, hogy illik-e az ilyen viselet ruhájához? De feketébe öltözött, mint a nők nyomban felveszik a fekete ruhát, ha erre az alkalom kínálkozik. Jolán fekete harisnyáját sírva stoppolta, mintha máris esőben járt volna, mielőtt elindult volna másvilági útjára, amilyenek az utolsó találkozásra vivő utat az érzelmes nők emberemlékezet óta vélik. Randevúra menni nem kismiska a hétköznapi életben sem; de utolsó randevúra menni: jobb tán el sem indulni, mert amúgy is minden kapufélfa, kiskutya, eltorzult arcú vénasszony útjába akarna állni az embernek.

Rimaszombati úr távolról kísérte Jolánt, hogy kéznél legyen, ha a régi templomban, ahol már annyian találkoztak: valami baj történne. Tanúja volt, amint Jolán meglehetősen távolságnyira a keresztfa egy súlyos gerendáját cipelő St. Andreastól, valamint a nagy könyvében lapozó St. Jacobtól, egy mellékoltárnál a kőre roskadt, kétfelé vetett térdeivel, meghajlított derekával, mintha nem is térdepelne már, hanem egészen összerogyott volna, mint egy dalocska, amely csak idáig tudott már szállni, itt meghal, s rábízta a további teendőket a szentekre, akik majd helyette igazságot tesznek. Elhagyott menyasszonyok térdelnek így magukba roskadtan, örökösnek látszó elhagyottságban a mellékoltárnál, míg a főoltárnál éppen az esküvői szertartás folyik, ahol az ígéret szerint az ő „igen”-jüket várna a pap, a sekrestyés és a násznép. De még csak a horgas orrú, régi kabátját panyókára vetetten kísérő, hetyke, de mégis sírós szemű násznagnak se jut eszébe az elhagyott menyasszonnyal törődni. (Rimaszombati úr, mint később mondta, azért tartózkodott a közelben, ha netán mégis szükség volna az ő tanúskodására a titkos esküvőnél.) Jolán feküdt a mellékoltárnál, mint ez a megcsalt menyasszonyok régi szokása, ahogy ezt a régi templom kőszentjei is bizonyíthatják.

Galgóczi bizonyos késlekedéssel érkezett meg az „utolsó” találkozóra, mintha végeredményében húzódott volna ettől a dologtól. De, amint esetéből látszik, csak borissza emberek tudnak kedvükre és megnyugodva, valamely kocsmába megtelepedve időzni olyankor, amikor az „utolsó” találkozóra várják őket valahol. Olyan ember, akinek nem ad elég erőt a bor kegyetlenséghez: mégiscsak elindul, bár előre tudja, hogy semmi jó nem származhatik a találkozásból. S így a bortalan, elgyávult, régi erejét veszített Galgóczi is belépkedett a templomba, és az orgona alatt megvárta, amíg Jolán kellően kiimádkozza magát. Jolán felemelkedett, és az elhagyott, vecsernye előtti templomban nesztelenül Galgóczi mellé lépett.

– Isten hozzádot akartam csak mondani, azért kértem, hogy eljöjjön – rebegte összekulcsolt kezei mögül, és félénk pillantást vetett oldalról Galgóczi megviselt arcára, amelyről a „Zöld Ász”-ban azt mondták, hogy nem sokkal különb annál az embernél, akit az akasztófa köteléről vágtak le. (Aminthogy Galgóczit valóban onnan vágta le Brunszvik grófnő.)

Galgóczi éppen úgy remegett, mint már ilyenkor a férfiak szoktak, és hallgatott.

– Köszönöm, hogy eljött, habár mindenki azt mondta, hogy nem jön el. Mit keresne maga egy leánnyal, akit elhagyott? – folytatta Jolán, és megint Galgóczira nézett, aki ugyan nagyon meghatottnak látszott, de még mindig nem szólt.

– Nem kérdem, hogy mit fog csinálni, csak azt szeretném, hogy a Tabánból örökre elmenne, mert jelenléte kimondhatatlan fájdalmat okoz – suttogta megint Jolán, mert a nőnek még a legnagyobb szenvedés közepette is megadatik, hogy látszólag okosan beszéljen. De nem így a férfiak, akik ha kinyitják a szájukat bizonyos kritikus helyzetekben: csak számárságot mondanak. Így Galgóczi is kinyitotta a száját, és a következőt mondta:

– Elhatároztam én is, hogy elmegyek erről a környékről, és csak a garabonciás barátom megjelenését várom, aki bizonyosan tud olyan vendéglőről, ahol az asszony gyerekágyban fekszik, és pelenkák száradnak a vendégszobában. Vagy legalábbis terhes állapotban van a vendéglősné, így nem lehet beleszeretni olyan halálosan, mint ahogy egykor én szerettem bele magába!

Jolán fájdalomában nem nagyon figyelt Galgóczi szavaira, és így nem vette mérlegre a mondottakat, csak a maga szívrepesztő nótáját fújta:

– Azt akarom, hogy sohase lássam többé életemben, hogy még a nevét se halljam, hogy még az álmomban se jöhessen elő többet... Ugye, megteszi nekem azt, hogy eltűnik, Galgóczi?

Szegény Jolán. Ő nem tudta a maga világában azt a körülményt, hogy a hasonló szavak csakis boros, borral barátkozó, borral érző és gondolkozó férfiakra hatnak, mert a bor a maga érzékenységét és gyengítését beledobja a szívükbe. Szegény Jolán. Ő nem tudta, hogy a bornak elhagyásával a szerelmet is elhagyja a legtöbb férfi, és a pillanatnyi gyöngeség ellen páncélt tud magára venni, amire a boros ember képtelen. Galgóczi is erős volt...

– Már megígértem, hogy csak áldott állapotú asszonyokkal fogok szóba állni, mert azokat veszélytelennek ítélem.

– Kívánom, hogy szándéka sikerüljön, mert azt remélem, tudja, hogy én mindig csak jót kívánok magának, még akkor is, ha nem látom – ismételte Jolán még egyszer, utoljára megnyitván a szerelem, a boldogság, a gyönyörű élet és érzelmek ajtaját Galgóczi előtt, hogy az oda beléphessen, mintha nem történt volna semmi. Szinte hallatszott az ajtócska kinyílása, és benne Jolán drágalátos, önfeláldozó hangja: „Gyere, gyere, hiszen én szeretlek mindenki között a legigazabban. Énnélkülem meghaltál, te szerencsétlen, akkor is, ha tovább élnél, mert én biztosan meghalok. Gyere, szeressük egymást, angyalom. Jó és tiszta vagyok, és csak téged szeretlek...”

Ezt mondta Jolán ki nem mondott szavaival, és Galgóczinak érezni kellett azt, mert ha nem érezné, akkor már úgymint mindegy.

Galgócziban úgy küzdött a szerelem és a lelkiismeret, hogy csaknem összeesett, miután még sohasem látta életének keresztútját ily világosan, mint most, amikor józanon ment a templomba.

– Engem az ördög se szeret, nagyon valószínű, hogy maga sem szeret, Jolán, bár éppen maga volt az, aki miatt legtöbbet szenvedtem, hogy csaknem megbolondultam.

Jolán ekkor megfordult, hogy szemtől szembe álljon Galgóczival, és tán azért, hogy még mondjon valamit, amivel befejezheti élete regényét. De ekkor torkán akadt a szó Jolánnak, és egyetlen hangnak se volt ura. Csak állott, mintha lábai földbe gyökereztek volna, és két szemével rámeredt Galgóczira, mintha csodát látott volna.

– Mi az? – kérdezte Galgóczi.

Persze ő még nem látta azt a változást, amely a templomban történt vele, mert különben nem kérdezett volna semmit.

Mint említettük, a kórus alatt állott Galgóczi, de mégsem egészen úgy, hogy valami ne jutott volna belőle a templomba is. Körülbelül testének egyik fele érte a templom belsejét, és testének ezen a felén a haja, a bajusza, a szakálla a beszélgetés alatt galambfehérré változott, mintha fehér villám érte volna, amely fehérré égette hajait egy másodperc alatt, hogy ő maga észre sem vehette. Éppen középen érte ez a csoda, és ezzel egész életére megjelöltetett.

Jolán, bármily jószívű teremtés volt egyébként, megrettenve hátrált az egyik bajszán vörösbarna, a másik bajszán galambfehér ifjútól. Ugyanily riadtan tért ki az ifjú elől Rimaszombati, aki, mint mondtuk, a templom küszöbön leselkedett. Galgóczi tehát egészen a Fehér Sas térig rakosgatta szédült lábait, minden lépésnél attól félve, hogy kicsúszik a föld talpa alól, és csak itt találkozott a garabonciással, akinek előadta a vendéglősnére vonatkozó kívánságát.

A garabonciás keményen nézett Galgóczi szemébe:

– Nem lehet – mondta. – Nem akarom, hogy szörnyet szüljenek ott, ahová veled belépek.

Többet nem mondott, de Galgóczi, mikor legközelebb a tükörbe nézett, úgymint megértette a garabonciás mondást. Most már igaza volt. Az ördög se szerette. Lemondott a



borról. De a szerelem is elhagyta. Életben maradt, de ez nem ért többet, mintha Bicskei és Bocskai sorsára jutott volna.

(1930)